

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

**ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ &
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ**

ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΗ

Επιβλέπων καθηγητής: Μαίρη Μπόση

Πειραιάς, Ιούνιος 2014

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Το Διεθνές Σύστημα από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι τις απαρχές της Αραβικής Άνοιξης	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Αραβική Άνοιξη: ορισμός της έννοιας και τα κυριότερα γεγονότα	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συρία	17
4.1.Ιστορική Αναδρομή & Η Αρχή της Κρίσης	17
4.2.Σχέσεις της Συρίας με άλλα κράτη σε αναφορά με την Αραβική Άνοιξη	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Αίγυπτος	29
5.1.Ιστορική Αναδρομή	29
5.2.Η επανάσταση του 2011 στην Αίγυπτο	42
5.3.Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Κύρια Ζητήματα Ασφάλειας στις χώρες της Αραβικής

Άνοιξης	55
6.1.Μετανάστευση	55
6.2. Πυρηνική Διασπορά στη Μέση Ανατολή	58
6.3.Τα Χημικά Όπλα στη Συριακή Κρίση	60
6.4.Ενέργεια	62
6.5.Τα ζητήματα Ασφάλειας της Αραβικής Άνοιξης ως Προκλήσεις για την	
Ε.Ε.	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Συμπεράσματα	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κύριος σκοπός αυτού του πονήματος είναι η εξέταση των συγκρούσεων που έλαβαν χώρα στα κράτη της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής στο πλαίσιο της «Αραβικής Άνοιξης», καθώς και η μελέτη των αναδυόμενων διλημάτων ασφαλείας που προέκυψαν από αυτές τις διεργασίες.

Ειδικότερα, στο 2^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, γίνεται μία σύντομη θεώρηση του διεθνούς συστήματος, ακολουθώντας την προσέγγιση του Πολιτικού Ρεαλισμού, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα.

Στο 3^ο κεφάλαιο της εργασίας, γίνεται μία προσπάθεια ορισμού της έννοιας «Αραβική Άνοιξη» και καταγράφονται τα κύρια γεγονότα που έλαβαν χώρα στον αραβικό κόσμο.

Στο 4^ο κεφάλαιο γίνεται μία πιο λεπτομερής εξέταση των γεγονότων που συνέβησαν στη Συρία, καθώς και μία σύντομη ιστορική αναδρομή. Επιπλέον, εξετάζονται οι σχέσεις της Συρίας με άλλα κράτη στο πλαίσιο της συριακής κρίσης προκειμένου να εξάγουμε συμπεράσματα για τα συμφέροντα που διακυβεύονται.

Στο 5^ο κεφάλαιο γίνεται μία σύντομη αναδρομή στην ιστορία της Αιγύπτου και, στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στην αιγυπτιακή επανάσταση του 2011. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι επιτακτική η ανάγκη να αναφερθούμε αναλυτικά στη Μουσουλμανική Αδελφότητα, που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στα γεγονότα αυτά.

Τέλος, στο 6^ο κεφάλαιο της εργασίας αυτής, γίνεται αναφορά στα αναδυόμενα διλήματα ασφαλείας που δημιουργήθηκαν λόγω της Αραβικής Άνοιξης, όπως είναι η μετανάστευση, η πυρηνική διασπορά στις χώρες της Μέσης Ανατολής, η χρήση των χημικών όπλων από τη Συρία και τα προβλήματα στον ενεργειακό τομέα. Επιπλέον, γίνεται μία σύντομη αναφορά

στην αντίδραση της Ε.Ε. απέναντι στις προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει αναφορικά με την Αραβική Άνοιξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

Ο Πολιτικός Ρεαλισμός αποτελεί την κυρίαρχη προσέγγιση στη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων. Μια βασική παράμετρος της ανάλυσης των Διεθνών Σχέσεων είναι η φύση του διεθνούς συστήματος. Επομένως, σημείο εκκίνησης του πολιτικού ρεαλισμού είναι το γεγονός ότι στο διεθνές σύστημα παρατηρείται μια έλλειψη οργανωμένης τάξης κατά το πρότυπο της εσωτερικής οργάνωσης των κρατών. Σε αντίθεση με το πρότυπο της εσωτερικής διακυβέρνησης, στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει μία κεντρική εξουσία που να επιβάλλει την τάξη. Με άλλα λόγια, το διεθνές σύστημα είναι άναρχο. Κάθε ρεαλιστική θεώρηση του διεθνούς συστήματος ξεκινάει από την ανάλυση του συσχετισμού δυνάμεων στο σύστημα αυτό. Επίσης, κάθε ανάλυση του διεθνούς συστήματος πρέπει να προσδιορίζει τους κύριους δρώντες. Κρίσιμες για την ανάλυση του διεθνούς συστήματος είναι οι έννοιες της απειλής και της ασφάλειας που τα κράτη επιδιώκουν. Συνέπεια της έλλειψης ρυθμιστικής εξουσίας στο διεθνές σύστημα και της συνακόλουθης επικράτησης μιας διεθνούς αναρχίας είναι η δημιουργία αισθήματος ανασφάλειας και φόβου ανάμεσα στις μονάδες του συστήματος. Ο φόβος αυτός και το ζήτημα της αντιμετώπισης απειλών γίνεται έτσι κυρίαρχο κίνητρο στρατηγικής συμπεριφοράς. Προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν το αίσθημα της ανασφάλειας και του φόβου, τα κράτη λαμβάνουν μέτρα που αυξάνουν την ασφάλεια τους, ενώ ταυτόχρονα μειώνουν την ασφάλεια των άλλων κρατών. Το άναρχο διεθνές σύστημα, λοιπόν,

δημιουργεί ανασφάλεια και, συνεπώς, πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι να μεγιστοποιήσουν την ασφάλεια τους.

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω, θα γίνει μία συνοπτική αναφορά στη διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι τις εξεγέρσεις στον Αραβικό και, ευρύτερα στον Μουσουλμανικό κόσμο, τις δεκαετίες του 2000 και 2010. Μετά το 1989, η κατάρρευση της ΕΣΣΔ δημιούργησε ένα κενό ισχύος στο διεθνές σύστημα και επέτρεψε να αναδειχθούν οι ΗΠΑ ως η μοναδική υπερδύναμη του πλανήτη. Οι ΗΠΑ με το ΝΑΤΟ ή σε συνεργασία με δυτικοευρωπαϊκούς φορείς ολοκλήρωσης (Ευρωπαϊκή Ένωση) και διεθνούς συνεργασίας (ΟΑΣΕ) επιχειρούν, αρχικά, να συσπειρώσουν τα κράτη τού βορείου ημισφαιρίου και να σταθεροποιήσουν τα πολιτικά συστήματα των πρώην Ανατολικών κρατών και τις μεταξύ τους σχέσεις. Πριν την αλλαγή τού αιώνα, οι ΗΠΑ θα διεξάγουν δύο πολέμους. Ο πρώτος, κατά του Ιράκ με στόχο την απομάκρυνσή του από το Κουβέιτ, την αποκατάσταση της στρατιωτικής ισορροπίας στην περιοχή τού Περσικού Κόλπου και τη διασφάλιση της ροής του πετρελαίου προς τη Δύση. Το νικηφόρο πόλεμο των ΗΠΑ ακολουθούν σοβαρές κυρώσεις κατά του Ιράκ, όπως και διευθετήσεις στο Παλαιστινιακό, χωρίς, ωστόσο, να επέλθει και οριστική επίλυση του προβλήματος στη Μέση Ανατολή. Ο δεύτερος πόλεμος διεξήχθη κατά της Γιουγκοσλαβίας του Μιλόσεβιτς, καθώς πρωταρχική μέριμνα των ΗΠΑ μετά το 1989 είναι ο «εκδημοκρατισμός» και η σταθεροποίηση της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων και του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ. Το 2001, στις ΗΠΑ, επανήλθαν στην εξουσία οι Ρεπουμπλικάνοι με Πρόεδρο τον George Bush Jr. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ άρχισε τότε να διαφαίνεται ως λιγότερο παρεμβατική χωρίς, όμως, σύμφωνα με τότε δηλώσεις, να αποκλείονται οι επεμβάσεις, όταν θα το απαιτούσαν τα συμφέροντα ασφαλείας¹. Επιπλέον, η προσέγγιση με τη Ρωσία είχε

---

¹ «Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο», Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, εκδόσεις Ποιότητα, 2000

δρομολογηθεί, ενώ παράλληλα ήταν έκδηλη η έμφαση που έδινε η νέα κυβέρνηση στο θέμα των διαστημικών εξοπλισμών. Αυτή περίπου ήταν η εικόνα του διεθνούς συστήματος και του ρόλου της μοναδικής υπερδύναμης μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου. Όταν, όμως, στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 έλαβε χώρα η τρομοκρατική επίθεση εναντίον των ΗΠΑ, προκάλεσε αλλαγή προτεραιοτήτων και οδήγησε σε δύο ακόμη πολέμους, έναν στο Αφγανιστάν και έναν στο Ιράκ. Με τον πρώτο πόλεμο, οι ΗΠΑ διασφαλίζουν την παρουσία τους στην Κεντρική Ασία. Με τον δεύτερο και την ανατροπή του Σαντάμ Χουσεΐν, οι ΗΠΑ ενισχύουν την παρουσία τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Πλέον, βρίσκονται σε χειρσαία επαφή με τη Συρία και το Ιράν, διασφαλίζουν τους πιστούς τους συμμάχους Ιορδανία και Ισραήλ, εξασφαλίζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τη σταθερή ροή των ενεργειακών πόρων της περιοχής, μειώνουν τη στρατηγική και επιχειρησιακή τους εξάρτηση από τη Σαουδική Αραβία και την Τουρκία και δημιουργούν ένα προγεφύρωμα προς την Κεντρική Ασία². Στην πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, η εξωτερική πολιτική και δράση των ΗΠΑ επικεντρώνεται σε τρία ζητήματα. Το πρώτο είναι η σταθεροποίηση της κατάστασης στο Αφγανιστάν και το Ιράκ και αποχώρηση ή μη των στρατευμάτων τους από τις δύο χώρες. Το δεύτερο είναι ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και η εξάρθρωση της Αλ Κάιντα και το τρίτο η μη διάδοση των πυρηνικών όπλων. Το 2009, προκύπτει κυβερνητική αλλαγή στις ΗΠΑ, με το Δημοκρατικό Κόμμα και τον Obama Πρόεδρο να αναλαμβάνουν την εξουσία. Στην πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα παρατηρείται, επίσης, και μία επανεμφάνιση της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα, η οποία αναζητεί το νέο της ρόλο. Η επανεμφάνιση αυτή, όμως, δεν συνεπάγεται επιστροφή σε ένα διπολικό διεθνές σύστημα, καθώς η επιρροή και η επεμβατική της ικανότητα εκτός της περιφέρειάς της είναι περιορισμένες. Ωστόσο, το πυρηνικό της οπλοστάσιο, η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από αυτήν και οι σαφείς ενδείξεις για τον ηγεμονικό ρόλο που

---

² «Το διεθνές σύστημα και η Αραβική Άνοιξη», Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Αραβική Άνοιξη-Μελέτες Διεθνών

επιδιώκει να διαδραματίσει στην περιοχή, καθιστούν τη Ρωσία έναν ισχυρό παίκτη. Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, αυτή παραμένει εμπορικά ισχυρή και στρατιωτικά ανίσχυρη. Άλλωστε, οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις συνήθως ακολουθούν ή συνεργάζονται σε μείζονα ζητήματα με τις Η.Π.Α. Τέλος, η Κίνα και η Ινδία προβάλλουν ανοδικά στον εμπορικό τομέα, καταβάλλουν προσπάθειες για να ενισχύσουν το διεθνές προφίλ τους, οι πολιτικές και στρατιωτικές τους, όμως, δυνατότητες παραμένουν εξαιρετικά περιορισμένες σε σχέση με τις απαιτήσεις του διεθνούς συστήματος.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Το 2011 ήταν έτος αναταραχής στον αραβικό κόσμο. Οι κοινωνικές εξεγέρσεις και οι κυβερνητικές διαφοροποιήσεις που λαμβάνουν χώρα στα αραβικά κράτη είναι ευρύτερα γνωστές με τον όρο «Αραβική Άνοιξη» και ξεκίνησαν από τις 17 Δεκεμβρίου 2010 στην Τυνησία - το πιο μικρό από τα κράτη του Μαγκρέμπ³ με την πιο «δυτικοποιημένη», όμως, αραβική κοινωνία - όταν ο νεαρός Τυνήσιος Muhammad Bouazizi, αυτοπυρπολείται σε ένδειξη διαμαρτυρίας έπειτα από την κατάσχεση, από την αστυνομία, πλανόδιου εμπορεύσιμου υλικού που είχε στην κατοχή του. Η πράξη αυτή προκαλεί την αυτόματη εκδήλωση διαμαρτυριών στους δρόμους της πρωτεύουσας, έχοντας ως απώτερο σκοπό την πτώση των απολυταρχικών καθεστώτων. Η "Επανάσταση του Γιασεμιού", που έλαβε χώρα στην Τυνησία μετά από αυτό το τραγικό περιστατικό, οδήγησε, αφενός, στη διαφυγή του πρώτου Άραβα ηγέτη Ben Ali στην εξορία (Σαουδική Αραβία) και, αφετέρου, στην ταχύτατη μετάδοση της εξέγερσης και στους άλλους απελπισμένους και εξοργισμένους Αραβικούς λαούς της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, όπου κυριαρχούσε η φτώχεια, η καταπίεση και η διαφθορά. Οι εν λόγω εξεγέρσεις δεν είναι όμοιες καθώς δεν ακολούθησαν

---

³ Η λέξη Μαγκρέμπ (Maghreb) αποτελεί παλιό αραβικό όρο που σημαίνει τον τόπο όπου κρύβεται ο ήλιος, δηλαδή τη Δύση. Για τους παλιούς γεωγράφους το Μαγκρέμπ άρχιζε δυτικά του ποταμού Νείλου και εκτεινόταν μέχρι τις ακτές του Ατλαντικού. Σήμερα, ως Μαγκρέμπ είναι γνωστή μια έκταση 6 εκατομμυρίων τετραγωνικών χιλιομέτρων (ίση προς το 60% της ευρωπαϊκής ηπείρου) που περιλαμβάνει πέντε χώρες: Αλγερία, Λιβύη, Μαρόκο, Μαυριτανία, Τυνησία, καθώς και την αμφισβητούμενη περιοχή της Δυτικής Σαχάρας (υπό τον έλεγχο του Μαρόκου).

τις ίδιες διαδικασίες, δεν είχαν την ίδια εξέλιξη, ούτε και την ίδια ακριβώς κατάληξη. Υπάρχουν, όμως, και κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους. Κατ' αρχάς, γεωγραφικά έλαβαν χώρα σε κράτη της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, στα οποία κυριαρχεί το Αραβικό στοιχείο και το Ισλάμ. Κατά δεύτερον, χαρακτηρίστηκαν, σε διαφορετικό βαθμό, από έκρηξη και χρήση βίας. Επιπλέον, κυριάρχησε το αίτημα για περισσότερη δημοκρατία, καλύτερη διακυβέρνηση και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, τις έννοιες της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τις αντιλαμβάνονταν διαφορετικά οι κάθε λογής συμμετέχοντες στις κινητοποιήσεις, στις εκλογές ή στις ένοπλες συρράξεις, όπως και διαφορετικά τις αντιλαμβάνονταν ο μέσος πολίτης της Ευρώπης ή της Βορείου Αμερικής. Άλλο ένα κοινό χαρακτηριστικό είναι το ενδιαφέρον άλλων δυνάμεων, περιφερειακών και μεγάλων, για τις εξελίξεις στις χώρες αυτές, καθώς, όπως είναι αυτονόητο, οι όποιες αλλαγές μπορούν να σημάνουν εξελίξεις στο διεθνοπολιτικό πλαίσιο της περιοχής. Αυτές οι εξεγέρσεις εξέφραζαν την ανάγκη των Αράβων πολιτών να απεγκλωβιστούν από την καταπίεση των καθεστώτων αυτών και την ανάγκη δημιουργίας νέων πολιτικών συστημάτων. Κοινό σύνθημα των Αράβων διαδηλωτών είναι Ash-sha'ab yurid isqat an-nizam (الشعب يريد إسقاط النظام) που σημαίνει «ο λαός θέλει να πέσει το καθεστώς». Πριν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το Σουδάν ήταν η μόνη Αραβική χώρα που ανέτρεψε επιτυχώς δικτατορικά καθεστάτα το 1964 και το 1985. Στα πλαίσια της Αραβικής Άνοιξης εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις στην Τυνησία, την Αίγυπτο, το Μπαχρέιν, καθώς επίσης αποτέλεσε αφορμή για την έναρξη της εμφύλιας σύρραξης στη Λιβύη, την Υεμένη και τη Συρία. Μεγάλες διαδηλώσεις σημειώθηκαν επίσης στην Αλγερία, το Ιράν, το Ιράκ, την Ιορδανία, το Μαρόκο και το Ομάν. Οργανωμένες διαμαρτυρίες έγιναν στο Τζιμπουτί, το Κουβέιτ, το Λίβανο, τη Μαυριτανία, τη Σαουδική Αραβία και το Σουδάν. Τρία χρόνια μετά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, οι νεαρές δημοκρατίες της Βόρειας Αφρικής αγωνίζονται για να προχωρήσουν προς τα εμπρός ή ακόμη και να διατηρήσουν τον έλεγχο, η κυβερνητική

καταστολή στον Περσικό Κόλπο και αλλού έχει εμποδίσει την απελευθέρωση, και η Συρία διολισθαίνει όλο και πιο βαθιά σε έναν άγριο εμφύλιο πόλεμο που απειλεί να πυροδοτήσει ολόκληρη τη Μέση Ανατολή⁴, καθώς επηρεάζει την τύχη ευρύτερων περιφερειακών σχέσεων και προσελκύει το ενδιαφέρον διεθνικών δρώντων που, είτε επιθυμούν να διαδραματίσουν ρόλο ρυθμιστικό της κατάστασης, είτε είναι παθητικοί αποδέκτες της, σε αντίθεση με τις προηγηθείσες εξεγέρσεις - πλην της Λιβύης - που περιορίστηκαν στο εσωτερικό των κρατών αυτών. Το σημαντικό είναι ότι αυτές οι πολιτικές διεργασίες ούτε έχουν ολοκληρωθεί, ούτε θα ολοκληρωθούν σύντομα. Αποτέλεσμα των εξεγέρσεων ήταν η κατάρρευση ορισμένων εκ των αυταρχικών καθεστώτων και η άνοδος στην εξουσία αντιμαχόμενων Ισλαμικών πολιτικών κομμάτων, με κίνδυνο έκρηξης εμφυλίων πολέμων, πυροδοτώντας έτσι νέες και απρόβλεπτες γεωπολιτικές, γεωστρατηγικές και γεωοικονομικές εξελίξεις που πιθανόν να επηρεάσουν την εσωτερική, περιφερειακή αλλά και παγκόσμια ασφάλεια. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι είναι πολύ πιθανή η ανάδυση νέων απειλών για τη ναυτιλία στα στρατηγικά θαλάσσια περάσματα της διώρυγας του Suez (Αίγυπτος), των στενών του Hormuz (Νοτιότερο άκρο του Περσικού Κόλπου) και των στενών Bab al- Mandab (Νότιο άκρο της Ερυθράς Θάλασσας), με αρνητικές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία. Ταυτόχρονα, η "Αραβική Άνοιξη" ανέδειξε ένα νέο τόξο επιρροής, αυτό των Σαλαφιστών, που βασίζεται στην επιβολή των πρωταρχικών θρησκευτικών κηρυγμάτων του Ισλάμ όπως είχαν διαμορφωθεί τον 7ο αιώνα μ.Χ. κι εκτείνεται από τον Περσικό Κόλπο μέχρι και τη Βόρεια Αφρική⁵. Σε συνδυασμό, δε, με τους μαχητές της Al-Qaeda και τα άλλα συντηρητικά-

---

⁴ «Τα στάδια της Αραβικής Άνοιξης, Μαθήματα δημοκρατικής μετάβασης από Γαλλία, Ιταλία και Γερμανία», Sheri Berman, www.foreignaffairs.gr, 20/05/2013

⁵ Ο Σαλαφισμός έχει τις ρίζες του στην επώδυνη αντίδραση του Μουσουλμανικού κόσμου και κυρίως των Σουνιτών στην πτώση του Οθωμανικού «Χαλιφάτου» μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτό που διαχωρίζει τον Σαλαφισμό από άλλα Ισλαμιστικά κινήματα, όπως η Μουσουλμανική Αδελφότητα, είναι ότι οι Σαλαφιστές απορρίπτουν τη Δυτικού τύπου Δημοκρατία και τις δημοκρατικές διαδικασίες γενικότερα. Επίσης

Ισλαμικά πολιτικά κινήματα, συνιστούν απειλή και για την ασφάλεια της Ρωσίας (Βόρειος Καύκασος) και της Κίνας (Κεντρική Ασία)⁶. Η αστάθεια και η ανασφάλεια σε τοπικό, περιφερειακό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο, εντείνεται ακόμη περισσότερο από τη συνέχιση των αιματηρών συγκρούσεων μεταξύ καθεστωτικών και αντικαθεστωτικών δυνάμεων στη Συρία, παρά τις αρχικές εκτιμήσεις της Δύσης για ταχεία ανατροπή του Άσαντ. Πολλοί από τους εξωτερικούς δρώντες, που πίστευαν στην ταχεία πτώση του καθεστώτος Άσαντ, αντιλαμβάνονται ότι από την περαιτέρω παράταση της κρίσης κινδυνεύουν να βγουν χαμένοι, κυρίως αυτοί που γειτνιάζουν με τη Συρία και οι οποίοι εμπλέκονται στην κρίση τόσο ως πρωταγωνιστές, όσο και ως θύματα. Επιδιώκουν, λοιπόν, να πείσουν για την ανάγκη εξωτερικής στρατιωτικής επέμβασης υπό την ηγεσία των ΗΠΑ. Οι αναταραχές και οι συγκρούσεις που συνεχίζονται σε χώρες της Βόρειας Αφρικής, καταδεικνύουν ότι απαιτούνται αρκετά χρόνια για να αποδειχθεί αν η "Αραβική Άνοιξη" θα επιτύχει τον πραγματικό εκδημοκρατισμό, προς όφελος των λαών των χωρών αυτών. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι τα γεγονότα του Ιουλίου 2013 στην Αίγυπτο, όπου πραξικόπημα του στρατού με λαϊκή υποστήριξη ανέτρεψε τον πρώτο δημοκρατικά εκλεγμένο Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Μοχάμεντ Μόρσι, που ανήκε στους Αδελφούς Μουσουλμάνους.

ο Σαλαφισμός δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην έννοια της Τζιχάντ (Ιερός Πόλεμος). Οι Σαλαφιστές, οι οποίοι είναι υπερσυντηρητικοί Σουνίτες, έχουν κάνει αισθητή την παρουσία τους σ' όλες τις χώρες της "Αραβικής Άνοιξης", στοχεύοντας να επικρατήσουν στις μάζες των Σουνιτών και να βρεθούν στο προσκήνιο των πολιτικών εξελίξεων και διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην πόλωση της ισλαμικής κοινότητας μεταξύ σουνιτών και σιιτών για τον έλεγχο της Μέσης Ανατολής. Υποστηρίζονται οικονομικά από τις πλούσιες χώρες του Περσικού Κόλπου (Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ, Κατάρ) και αποβλέπουν, μέσω της πόλωσης Σουνιτών-Σιιτών, στον έλεγχο της Μέσης Ανατολής. Βλ. «Οι Σαλαφιστές αλλάζουν την ισορροπία δυνάμεων στη Μέση Ανατολή», Γιώργος Ξ. Πρωτόπαπας, Άμυνα & Διπλωματία, Τεύχος 257, Ιανουάριος 2013

⁶ «Το Ισραήλ και η Νέα Τάξη Πραγμάτων της Μέσης Ανατολής», Γιώργος Πρωτόπαπας, Άμυνα & Διπλωματία, Τεύχος 257, Ιανουάριος 2013, σ.2

Η Μέση Ανατολή βρίσκεται σε πλήρη αστάθεια, ενώ η παράταση της Συριακής κρίσης δημιουργεί κινδύνους εξάπλωσης εμφυλίων πολέμων και σε γειτονικές χώρες. Στο Ιράκ, καθημερινά είναι τα περιστατικά των βομβιστικών επιθέσεων με εκατέρωθεν τραγικές απώλειες αμάχων πολιτών, λόγω της διαμάχης μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών. Στην Τρίπολη, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του Λιβάνου, έχουν ήδη αρχίσει σφοδρές συγκρούσεις μεταξύ της Χεζμπολάχ και των φανατικών Σουνιτών, υποστηρικτών των Ισλαμιστών ανταρτών. Το γεγονός αυτό, αναβιώνει τραγικές μνήμες από τον εμφύλιο πόλεμο του πρόσφατου παρελθόντος. Εκρηκτική είναι, επίσης, η κατάσταση που επικρατεί και σε άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής, όπως η Ιορδανία, με τον κίνδυνο μετάδοσης των εξεγέρσεων να απειλεί τα υπάρχοντα καθεστώτα.

Ο Ben Ali διετέλεσε πρόεδρος της Τυνησίας από το 1987. Κατά τη διάρκεια της θητείας του, είχε μονοπωλήσει κάθε πολιτική εξουσία, επιβάλλοντας ένα αστυνομικό καθεστώς, φυλακίζοντας και αποκλείοντας όλους τους αντιπάλους του. Από οικονομική άποψη, η οικογένειά του είχε αναλάβει τις τύχες της χώρας, αναγκάζοντας οποιονδήποτε εγχώριο ή ξένο επενδυτή να καταβάλει δώρα στην οικογένεια. Ο Ben Ali προσπάθησε να κάνει παραχωρήσεις, για να παραμείνει στην εξουσία, αλλά μπροστά στην αποφασιστικότητα των διαδηλωτών, έφυγε για τη Σαουδική Αραβία στις 14 Ιανουαρίου 2011. Μετά από πολλές αλλαγές της κυβέρνησης, στις 23 Οκτωβρίου 2011, εξελέγη μια Συντακτική Συνέλευση, η οποία κυριαρχείται από το ισλαμικό κόμμα "Ennahda" που κέρδισε 90 έδρες από τις συνολικά 117 έδρες. Στις 12 Δεκεμβρίου 2011, ο Moncef Marzouki, αντίπαλος του καθεστώτος του Ben Ali και ιδρυτής του κόμματος του Κογκρέσου για τη Δημοκρατία (CPR), εξελέγη πρόεδρος της Δημοκρατίας. Στις 14 Δεκεμβρίου 2011, διόρισε τον Hamadi Jebali, Γενικό Γραμματέα του κόμματος Ennahda, ως πρωθυπουργό.

Στη συνέχεια, η αραβική άνοιξη έπληξε και την Αλγερία, όπου οι πρώτες διαδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν στις 5 Ιανουαρίου 2011 στο Αλγέρι και σε είκοσι επαρχίες της χώρας. Η

Αλγερία είναι η χώρα στην οποία το φονταμενταλιστό κίνημα παρουσιάζει ιδιαίτερη ένταση, με κίνδυνο να την οδηγήσει σε εμφύλιο πόλεμο. Το πραξικόπημα του στρατηγού Ζερούάλ, το 1992, όχι μόνο δεν έδωσε κάποια λύση στο πρόβλημα, άλλα αντίθετα όξυνε τα πάθη και τον φανατισμό. Οι εντάσεις που επικρατούν στο εσωτερικό της χώρας σε συνδυασμό με τα σημαντικά κοιτάσματα στρατηγικών πρώτων υλών, κυρίως φυσικού αερίου, δημιουργούν κλίμα ανασφάλειας⁷. Ωστόσο, αποτελώντας το κέντρο του ισλαμιστικού κινήματος και οργανώσεων τρομοκρατίας στη Βόρεια Αφρική, συνιστά περιοχή αστάθειας, με έντονα στοιχεία βίας και αναρχίας. Από το 1999 μέχρι σήμερα, πρόεδρος της Αλγερίας είναι ο Abdelaziz Bouteflika, ο οποίος εξελέγη με την υποστήριξη του στρατού και διανύει την τέταρτη θητεία του⁸. Ηγείται ενός συνασπισμού τριών μερών: του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (FLN), του Εθνικού Δημοκρατικού Συναγερμού (RND) και του Κινήματος Κοινωνία για την Ειρήνη (MSP) με ισλαμική διάσταση. Στις 3 Φεβρουαρίου του 2011, αποφασίστηκε η άρση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης που είχε επιβληθεί το 1992 στη χώρα, καθώς και πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Στις 5 Μαρτίου 2011, ξέσπασαν νέες διαδηλώσεις, στις οποίες συμμετείχαν και σπουδαστές, υπάλληλοι, καθώς και εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών. Στις 21 Μαρτίου 2011, η αλγερινή κυβέρνηση διαβουλεύεται για την αναθεώρηση του Συντάγματος, ενώ δίνει μισθολογικές αυξήσεις στους υπαλλήλους που φτάνουν για ορισμένες κατηγορίες, στο 80%, επιδότηση βασικών αναγκών, και παρέχει οικονομική υποστήριξη για τη δημιουργία επιχειρήσεων. Άλλα μέτρα, που λαμβάνονται,

---

⁷ Η Αλγερία διαθέτει τα μεγαλύτερα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην Αφρική και προμηθεύει την Ευρώπη

⁸ Στις προεδρικές εκλογές, που διεξήχθησαν στις 17 Απριλίου 2014, ο Bouteflika επανεξελέγη πρόεδρος με ποσοστό 81,5% των ψήφων

αφορούν την προώθηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας, την αναβάθμιση των ΜΜΕ και την καταπολέμηση της διαφθοράς⁹.

Στις 27 Ιανουαρίου 2011 το καθεστώς του Μουαμάρ αλ-Καντάφι, ο οποίος κυβερνά τη Λιβύη από το 1969, ανακοίνωσε ένα πρόγραμμα 24 εκατομμυρίων δολαρίων για την αντιμετώπιση του στεγαστικού προβλήματος στη χώρα. Στα τέλη του μήνα, ο συγγραφέας Τζαμάλ αλ-Χατζί κάλεσε μέσω του διαδικτύου τον κόσμο να διαδηλώσει για μεγαλύτερες ελευθερίες στην Λιβύη όπως συνέβαινε στην Τυνησία και στην Αίγυπτο¹⁰. Λίγες ημέρες αργότερα, ο Τζαμάλ αλ-Χατζί συνελήφθη από αστυνομικούς με πολιτική περιβολή και του απαγγέλθηκαν κατηγορίες για τραυματισμό ενός ανθρώπου με το αυτοκίνητό του. Οι αντικαθεστωτικές διαδηλώσεις σε πολλές πόλεις της χώρας άρχισαν να έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή και να γίνονται πιο δυναμικές από τα μέσα Φεβρουαρίου. Στις 27 Φεβρουαρίου 2011, συστήθηκε το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο (CNT) για την πολιτική εκπροσώπηση της εξέγερσης. Στις 15 Φεβρουαρίου έγινε διαδήλωση μπροστά στο αρχηγείο της αστυνομίας στην πόλη ενάντια στη σύλληψη του δικηγόρου και υποστηρικτή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων Fethi Tarbel. Ο Tarbel ήταν δικηγόρος των οικογενειών των θυμάτων της σφαγής στις φυλακές Abu Salim το 1996, όπου περισσότεροι από 1.000 κρατούμενοι υπολογίζεται πως έχασαν τη ζωή τους. Η διαδήλωση διαλύθηκε βίαια από την αστυνομία. Αντίστοιχες διαδηλώσεις έγιναν στις πόλεις Αλ Μπάυντα και Αζ Ζιντάν με συνθήματα εναντίον του καθεστώτος. Το καθεστώς αρχικά επέβαλε περιορισμούς και στην συνέχεια μπλόκαρε εντελώς την πρόσβαση στο διαδίκτυο. Η δε κρατική τηλεόραση της Λιβύης, στην αρχή, δεν έκανε καμία αναφορά στις αντικαθεστωτικές διαδηλώσεις. Στις 16 Φεβρουαρίου έδειξε πλάνα από φιλοκαθεστωτικές διαδηλώσεις και το ίδιο απόγευμα μετέδωσε απευθείας την ομιλία του Καντάφι, στην οποία κατάγγειλε τις Η.Π.Α και τους «σιωνιστές συμμάχους»

---

⁹ «Η Αραβική Άνοιξη στις χώρες του Μαγρέμπ», Ιωάννης Παρίσης, Άμυνα και Διπλωματία, Ιούνιος 2012

¹⁰ «Libyan Writer Detained Following Protest Call», Amnesty International, 08/02/2011

της, ενώπιον πλήθους που τον επευφημούσε. Η 17η Φεβρουαρίου 2011 ορίστηκε ως Ημέρα Οργής για την Λιβύη και του Λίβυους εξόριστους. Η Εθνική Διάσκεψη της αντιπολίτευσης στην Λιβύη δήλωσε ότι όλες οι ομάδες που αντιτίθενται στον Καντάφι θα κατέβαιναν σε διαδηλώσεις την ημέρα αυτή, σε ανάμνηση των διαδηλώσεων (17-2-2006) ενάντια στα σκίτσα που σατίριζαν τον Μωάμεθ, οι οποίες εξελίχθηκαν σε αντικαθεστωτικές διαδηλώσεις. Διαδηλώσεις έλαβαν χώρα σε διάφορες πόλεις της Λιβύης, στη διάρκεια των οποίων δεκάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους. Πολλοί από τους νεκρούς φέρεται να δέχτηκαν πυρά από ελεύθερους σκοπευτές και ελικόπτερα. Στη Βεγγάζη, οι αρχές φέρεται να άφησαν ελεύθερους και να όπλισαν πρώην φυλακισμένους προκειμένου να χτυπήσουν τους διαδηλωτές. Στην Τρίπολη και στην πόλη Zentan, διάφορα κυβερνητικά κτίρια, μεταξύ των οποίων και ένα αστυνομικό τμήμα, πυρπολήθηκαν. Ο δεύτερος γιος του Μουαμάρ Καντάφι, ο Saif al-Islam Muammar al-Gaddafi εμφανίστηκε στην κρατική τηλεόραση, έκανε λόγο για ενέργειες σαμποτάζ από ξένους πράκτορες, κυρίως δε από το Ισραήλ, και απείλησε με εμφύλιο πόλεμο. Δήλωσε, επίσης, ότι η Λιβύη είναι διαφορετική από τους γείτονές της και προειδοποίησε ότι «θα πολεμήσουμε μέχρι τον τελευταίο άντρα και γυναίκα και την τελευταία σφαίρα. Δε θα χάσουμε την Λιβύη. Δε θα αφήσουμε το Al Jazeera, το Al Arabiya και το BBC να μας εξαπατήσουν». Το βράδυ, μετά την τηλεοπτική εμφάνιση του Saif al-Islam Muammar al-Gaddafi, η κρατική τηλεόραση Al-Shababiya έγινε στόχος επανειλημμένων επιθέσεων. Οι πρεσβευτές της Λιβύης στην Ινδονησία, το Μπαγκλαντές, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ινδία παραιτήθηκαν διαμαρτυρούμενοι για τη βία με την οποία το καθεστώς αντιμετωπίζει τους διαδηλωτές. Την ίδια μέρα, ο Καντάφι εμφανίστηκε στην κρατική τηλεόραση δύο φορές. Την πρώτη δήλωσε ότι βρίσκεται στην Τρίπολη και τη δεύτερη κατηγορήσε τα διεθνή δίκτυα για την κατάσταση στη χώρα, αρνήθηκε να παραιτηθεί και δήλωσε ότι θα πεθάνει ως μάρτυρας. Στις 25 Φεβρουαρίου 2011, ο Γάλλος Πρόεδρος Νικολά Σαρκοζί σε κοινή συνέντευξη τύπου με τον Τούρκο Πρόεδρο Αμπντουλλάχ Γκιούλ στην Άγκυρα κάλεσε τον

ηγέτη της Λιβύης Μουαμάρ αλ-Καντάφι να παραιτηθεί. Ο Σαρκοζί, επίσης, δήλωσε ότι δεν αποκλείεται στρατιωτική παρέμβαση για να μετακινήσει τον Καντάφι από την εξουσία. Στις 27 Φεβρουαρίου 2011, το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε με ψήφισμα την επιβολή κυρώσεων κατά του καθεστώτος του Μουαμάρ Καντάφι. Επίσης, ο ΟΗΕ σύστησε την επιβολή εμπάργκο στην πώληση όπλων, στα ταξίδια στο εξωτερικό και στη δέσμευση περιουσιακών στοιχείων της οικογένειας Καντάφι. Ομόφωνα, οι διπλωμάτες θεώρησαν ότι «οι συστηματικές επιθέσεις» κατά του πληθυσμού «μπορούν να θεωρηθούν έγκλημα κατά της ανθρωπότητας». Επιπλέον, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ) ανακοίνωσε ότι θα επιληφθεί «της κατάστασης στη Λιβύη από τις 15 Φεβρουαρίου». Ο Αμντουραχμάν Σαλγκάμ, πρέσβης της Λιβύης στον ΟΗΕ, εξέφρασε την υποστήριξή του για τη χρήση του ΔΠΔ και ότι το καθεστώς Καντάφι δεν είχε πλέον «καμία νομιμότητα». Ζητήθηκε να σταματήσει αμέσως η βία, και το διοικητικό συμβούλιο προέτρεψε τις αρχές να ενεργήσουν «με μέγιστη αυτοσυγκράτηση, ώστε να εξασφαλισθεί η ασφάλεια όλων των αλλοδαπών, να εξασφαλιστεί η ασφαλής διέλευση της ανθρωπιστικής και ιατρικής βοήθειας και η άμεση άρση όλων των περιορισμών σε όλες τις μορφές των μέσων ενημέρωσης». Την Τετάρτη, 17 Μαρτίου 2011, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών αποφάσισε την επιβολή εναέριου αποκλεισμού στη Λιβύη. Από αυτό το συμβούλιο απείχαν οι εκπρόσωποι της Κίνας, της Ρωσίας, της Βραζιλίας, της Γερμανίας και της Ινδίας. Στις 18 Μαρτίου 2011, η Λιβύη ανακοίνωσε κατάπαυση πυρός μετά την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Λιβύης, Μουσά Κουσά, δήλωσε πως η "Λιβύη ενδιαφέρεται για τον άμαχο πληθυσμό της. Επίσης είναι έτοιμη να προστατεύσει τους ξένους και τα ξένα περιουσιακά στοιχεία". Παρά τη δήλωση για κατάπαυση του πυρός, Γαλλία και Αγγλία, εξέφρασαν την ανησυχία τους για τα λεγόμενα του Καντάφι. Παρά την ανακοίνωση της κατάπαυσης πυρός, το Reuters είχε αναφέρει ότι συνεχίζονταν οι συγκρούσεις στην πόλη της Μισράτας. Λίγο αργότερα, ο Καντάφι δήλωσε ότι σχεδιάζει να

πολιορκήσει τη Βεγγάζη, "χωρίς να δείξει οίκτο". Το Σάββατο, 19 Μαρτίου 2011, στο Παρίσι διεξήχθη σύνοδος μεταξύ των ΗΠΑ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), της Αφρικανικής Ένωσης και του Αραβικού Συνδέσμου με κύριο θέμα την εφαρμογή της απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για επιβολή εναέριου αποκλεισμού, καθώς και για το σχεδιασμό στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Λιβύη. Η Γαλλία δήλωσε ότι, μαζί με την Αγγλία, θα στείλει αεροπλάνα για "συμβολική" πτήση πάνω από τη Λιβύη λίγο πριν την έναρξη της συνόδου. Παράλληλα, ο Αμερικανός Πρόεδρος Μπαράκ Ομπάμα, δήλωσε ότι η χώρα του δεν θα συμμετέχει στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, αλλά προειδοποίησε τον Καντάφι, ότι "σε περίπτωση που δεν τηρήσει την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, οι ΗΠΑ (χωρίς τη χρήση χερσαίων δυνάμεων) θα δράσουν ως μέλος ενός συνασπισμού, με κύριο στόχο την ασφάλεια των πολιτών"¹¹. Ο Μουαμάρ αλ-Καντάφι δήλωσε, στις 20 Μαρτίου 2011, σε ηχητικό μήνυμα, το οποίο μεταδόθηκε από την κρατική τηλεόραση, ότι "δεν θα αφήσει τον στρατό των δυτικών δυνάμεων (Ηνωμένα Έθνη) να καταλάβουν και να εκμεταλλευτούν το πετρέλαιο του." Πρόσθεσε επίσης πως προβλέπει νίκη στον πόλεμο, "καθώς η ήττα των δυτικών δυνάμεων είναι αναπόφευκτη. Ο κάθε κάτοικος της Λιβύης κατέχει όπλο και είναι έτοιμος να υπερασπιστεί την πατρίδα του. Λιβύη είναι έτοιμη για παρατεταμένο πόλεμο". Μετά από βομβαρδισμό των δυνάμεων του ΝΑΤΟ στη πρωτεύουσα της Λιβύης, Τρίπολη, σκοτώθηκαν ο νεότερος γιός και τρία εγγόνια του ηγέτη της Λιβύης, Μουαμάρ αλ Καντάφι. Ο νεότερος γιός του Καντάφι, Σαϊφ αλ Αράμπ, σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών, όπως και τρία εγγόνια του Καντάφι. Στις 20 Οκτωβρίου 2011, σύμφωνα με το κανάλι Αλ Τζαζίρα ο Μουαμάρ Καντάφι βρέθηκε τραυματισμένος και στα δυο του πόδια. Σύμφωνα με πηγές, ο Καντάφι σκοτώθηκε το πρωί της 20ης Οκτωβρίου ενώ μετέβαινε στη γενέτειρά του, την Σύρτη. Ο Καντάφι και ο γιος του, Μοτασίμ, κηδεύτηκαν στις 25 Οκτωβρίου σε άγνωστη τοποθεσία.

---

¹¹ «Αντίστροφη μέτρηση για στρατιωτική δράση εναντίον του Καντάφι», Ελευθεροτυπία, 19/03/2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΣΥΡΙΑ

4.1. Ιστορική Αναδρομή & Η Αρχή της Κρίσης

Στις 10 Ιουνίου 2000, στη διάρκεια τηλεφωνικής επικοινωνίας με τον Πρόεδρο του Λιβάνου, Εμίλ Λαχούντ, ο Χαφέζ αλ Άσαντ υπέστη καρδιακή προσβολή και πέθανε. Ο γιος του, Μπασάρ, τον διαδέχθηκε αμέσως στην προεδρία της Συρίας. Η πρώτη περίοδος του Μπασάρ Αλ Ασαντ στην εξουσία της Συρίας συνδέθηκε με την προσπάθειά του για την πάταξη της διαφθοράς, τον εκσυγχρονισμό του κράτους και της κοινωνίας και την προσπάθεια για οικονομική ανάπτυξη. Πολλοί από τους παλιούς υπουργούς απολύθηκαν, χορηγήθηκε αμνηστία σε εκατοντάδες πολιτικούς κρατούμενους και η φυλακή Mazzeh έκλεισε. Ταυτόχρονα, άρχισε να αναπτύσσεται, με την ενίσχυση από τον ίδιο τον Άσαντ, η διαδικτυακή τεχνολογία. Πριν γίνει πρόεδρος, άλλωστε, ο ίδιος είχε διατελέσει πρόεδρος της Συριακής Εταιρείας Πληροφορικής, η οποία εισήγαγε το 2001 το Ίντερνετ στη χώρα. Τα επόμενα χρόνια προσπάθησε να εισάγει και ιδιωτικά σχήματα στο κρατικό τραπεζικό σύστημα, ενώ ίδρυσε το 2009 το χρηματιστήριο της Δαμασκού και βοήθησε στην ανάπτυξη της βιομηχανίας μειώνοντας τη φορολογία σε αυτές. Στην περίοδο αυτή, που έγινε γνωστή ως «η Άνοιξη της Δαμασκού», έκαναν την εμφάνισή τους στη χώρα τα λεγόμενα muntadāt (σαλόνια), μικρές ομάδες ατόμων οι οποίες συζητούσαν γύρω από πολιτικά και κοινωνικά θέματα. Ανάμεσά στους συνομιλητές υπήρχαν αρκετοί διανοούμενοι, μέλη του κόμματος Μπάαθ αλλά και της αντιπολίτευσης. Όμως, σύντομα η κυβέρνηση Άσαντ σταμάτησε τις προσπάθειές αυτές. Αρκετοί από τους απελευθερωμένους πολιτικούς κρατούμενους του 2000 συνελήφθησαν ξανά, όπως και αρκετά μέλη των muntadāt, κατηγορούμενοι για σχέσεις με την (Σουνίτικη) Μουσουλμανική Αδελφότητα. Η κυβέρνηση απαγόρευσε επίσης την

πρόσβαση σε συγκεκριμένες σελίδες του Διαδικτύου¹², με νόμο που ψηφίστηκε το 2007. Η κατάσταση επιδεινώθηκε μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 με την έναρξη του «Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας» από την πλευρά των ΗΠΑ και την εισβολή στο Ιράκ, που είχε ως συνέπεια εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες να καταφθάνουν στη χώρα από τις εμπόλεμες περιοχές, την αύξηση της απειλής οργανώσεων όπως η Αλ Κάιντα διεθνώς και την εγχώρια πολιτική οργάνωση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας που είχαν ως στόχο την ανάδειξη ισλαμιστικών κρατών, αλλά και την ταυτόχρονη επιθετική πολιτική των ΗΠΑ κατά της Δαμασκού. Το 2006 ο Άσαντ τάχθηκε φανερά στο πλευρό της Χεζμπολάχ¹³ στον πόλεμο

---

¹² Ανάμεσα στις σελίδες που απαγορεύτηκαν ήταν το Youtube, το Facebook, διάφορες αραβόφωνες ειδησεογραφικές ιστοσελίδες αλλά και η Αραβική Βικιπαίδεια, ενώ τα ίντερνετ καφέ υποχρεώνονταν πια να καταγράφουν τις συνομιλίες και τα σχόλια στα διάφορα chat forums

¹³ Οι Ιρανοί Φρουροί της Επανάστασης δημιούργησαν και εκπαιδύσαν το 1982 τη σιιτική παραστρατιωτική οργάνωση Χεζμπολάχ του Λιβάνου. Αποτελεί σιιτική στρατιωτική και πολιτική οργάνωση με βάση το Λίβανο. Συμμετέχει στην κυβέρνηση και στο κοινοβούλιο της χώρας. Η ένοπλη πτέρυγα της οργάνωσης θεωρείται κίνημα αντίστασης στον αραβικό κόσμο, ενώ οι Η.Π.Α., η Ολλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Αυστραλία, ο Καναδάς και το Ισραήλ την κατατάσσουν ως τρομοκρατική οργάνωση. Η Χεζμπολάχ σχηματίστηκε με αφορμή την ισραηλινή επέμβαση στο Λίβανο το 1982, ενώ η επίσημη ίδρυσή της ως πολιτική οργάνωση έγινε το 1985. Διαθέτοντας αρχικά μια σχετικά μικρή στρατιωτική δύναμη, σήμερα αυτή έχει αυξηθεί σημαντικά, ενώ η οργάνωση έχει εξελιχθεί σε μια πολιτική συνιστώσα που συμμετέχει στη λιβανέζικη κυβέρνηση και προωθεί προγράμματα κοινωνικής ανάπτυξης. Έχει κερδίσει τη στήριξη των σιιτών μουσουλμάνων παρέχοντας κοινωνικές υπηρεσίες και έχει τη δύναμη να κινητοποιεί πλήθος υποστηρικτών. Στηρίζεται οικονομικά από το Ιράν, ενώ πολιτική στήριξη παρέχει και η Συρία. Οι ένοπλες μονάδες της οργανώθηκαν και εκπαιδεύτηκαν από τμήμα του ιρανικού στρατού των «Φρουρών της Ισλαμικής Επανάστασης». Η Χεζμπολάχ έγινε ο κύριος ανταγωνιστής των Σαλαφίτικων τρομοκρατικών οργανώσεων της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής και μάχεται για την πρωτοκαθεδρία ανάμεσα στις Ισλαμιστικές οργανώσεις.

στο Λίβανο¹⁴, ενώ προειδοποίησε επίσης το Ισραήλ πως, καθώς η αραβική αντίσταση μεγάλωνε, στο μέλλον τίποτα δεν θα μπορούσε να το προστατεύσει, καλώντας το να σταματήσει την τακτική του προληπτικού πολέμου αν επιθυμούσε την ειρήνη στη περιοχή. Οι ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης των 34 ημερών, είχαν κατηγορήσει τόσο τη Συρία όσο και το Ιράν του Μαχμούτ Αχμεντιντζάντ ως καθοδηγητές της Χεζμπολάχ, την οποία κατηγορούσαν για την σύγκρουση. Στις 27 Μαΐου 2007, ο Άσαντ επανεξελέγη στην προεδρία, σε ειδικό δημοψήφισμα. Στη Συρία, οι πρώτες διαμαρτυρίες κατά του καθεστώτος ξεκίνησαν τον Ιανουάριο 2011 και επηρεάστηκαν από άλλες παρόμοιες κινήσεις στην ευρύτερη περιοχή. Οι διαδηλωτές ζητούσαν την αποκατάσταση των δικαιωμάτων των πολιτών, καθώς και να τεθεί ένα τέλος στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης που έχει τεθεί σε εφαρμογή από το 1963. Οι πρώτες μαζικές διαδηλώσεις κατά της πολιτικής της κυβέρνησης πραγματοποιήθηκαν στις 15 και στις 16 Μαρτίου, ενώ οι διαδηλώσεις στις 18 με 19 Μαρτίου ήταν οι μεγαλύτερες που είχαν λάβει χώρα στη Συρία για πολλές δεκαετίες. Πολλές νέες διαδηλώσεις ακολούθησαν όλη την επόμενη περίοδο. Οι συριακές αρχές αντέδρασαν με βία κατά των πολιτών, με τον ΟΗΕ να διατάζει την έρευνα για την βίαιη καταστολή των διαδηλώσεων. Το καθεστώς Άσαντ, υποστηριζόμενο από Ρωσία, Κίνα και Ιράν, συνεχίζει να

---

¹⁴ Ο πόλεμος του Λιβάνου το 2006 ήταν ένας πόλεμος διάρκειας 34 ημερών στο βόρειο Ισραήλ και στο Λίβανο. Εμπλέκει την ένοπλη πτέρυγα της οργάνωσης Χεζμπολάχ και τις Αμυντικές Δυνάμεις του Ισραήλ (IDF). Στις 12/07/2006, η Χεζμπολάχ ξεκίνησε την Επιχείρηση «Αληθινή Υπόσχεση», ονομαζόμενη από μια «υπόσχεση» του αρχηγού της Σείχη Χασάν Νασράλα να αιχμαλωτίσει Ισραηλινούς στρατιώτες και να τους ανταλλάξει με τρεις Λιβανέζους κρατούμενους υπό την κατοχή του Ισραήλ. Η επιδρομή τις πρώτες πρωινές ώρες στο ισραηλινό έδαφος κατέληξε με οκτώ Ισραηλινούς στρατιώτες νεκρούς και δύο αιχμαλωτισμένους. Το Ισραήλ απάντησε τότε με την Επιχείρηση «Δίκαιη Ανταμοιβή». Αυτό το χτύπημα αντιποιών περιελάμβανε μια εκτόξευση ομοβροντίας ρουκετών μέσα στο Λίβανο και επιδρομές βομβαρδισμού από την Ισραηλινή Αεροπορία (IAF), Αεροπορικό και Ναυτικό Αποκλεισμό και επίσης μερικές μικρές επιδρομές στο νότιο Λίβανο από στρατιώτες των IDF.

διατηρεί τον έλεγχο της κατάστασης και παρά τις όποιες αυτομολήσεις στελεχών στις δυνάμεις των αντικαθεστωτικών, η συνοχή των Ενόπλων του Δυνάμεων παραμένει συμπαγής. Από την άλλη πλευρά, οι δυνάμεις των αντικαθεστωτικών, κυρίως Σουνίτες Αραβες, υποστηριζόμενοι από ΗΠΑ, Ευρώπη, Τουρκία, Αραβικό Σύνδεσμο, στις οποίες έχουν παρεισφρήσει διάφορες ακραίες ομάδες εξτρεμιστών ισλαμιστών, φονταμενταλιστών Σουνιτών, τρομοκρατών κ.λπ, δεν διαθέτουν ένα ενιαίο πολιτικό μέτωπο. Το γεγονός αυτό έχει καταφέρει οι χριστιανοί, οι μετριοπαθείς Μουσουλμάνοι, αλλά και άλλες εθνοθησκευτικές ομάδες, να υποστηρίξουν το υπάρχον καθεστώς. Επίσης, προκαλείται ανησυχία στις γειτονικές, αλλά και περιφερειακές δυνάμεις, η πιθανότητα να πέσουν στα χέρια τρομοκρατών και εγκληματιών τα βιολογικά και χημικά όπλα του Άσαντ και, άρα εμφανίζεται ως ο μόνος που μπορεί να διατηρήσει την ενότητα της Συρίας και την ασφάλεια και σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή, δεδομένου ότι ο διαμελισμός της Συρίας θα επιφέρει αλλαγές στο χάρτη όλης της περιοχής¹⁵. Άλλωστε, έπειτα από 162.000 νεκρούς, 9 εκατομμύρια ξεριζωμένους και μια χώρα διαλυμένη, τον Ιούνιο του 2014 ο Μπασάρ αλ-Άσαντ εκλέχθηκε ξανά πρόεδρος. Βέβαια, πολλά μπορούν να ειπωθούν για τη νομιμότητα των εκλογών αυτών, καθώς διεξήχθησαν μόνο στις ελεγχόμενες από το καθεστώς περιοχές, με αποκλεισμό όλων των πολιτικών αντιπάλων εκτός από δύο συνυποψήφιους, απαραίτητους για να προσδώσουν στη διαδικασία έναν δημοκρατικό χαρακτήρα. Πραγματοποιήθηκαν υπό τον εποπτεία διεθνών παρατηρητών προερχόμενων μόνο από συμμάχους της Δαμασκού με αμφισβητούμενες δημοκρατικές παραδόσεις (Ιράν, Ρωσία, Ουγκάντα, Βενεζουέλα, Τατζικιστάν). Και, το κυριότερο, έγιναν εν μέσω πολέμου, και σε ένα γενικότερο κλίμα φόβου. Η έκβαση της κρίσης στη Συρία επιτείνει τον ανταγωνισμό, επηρεάζοντας άμεσα την εξωτερική πολιτική των χωρών της ευρύτερης περιοχής, και όχι μόνο, και ιδίως εκείνων που

---

¹⁵ «Αραβική Άνοιξη – Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική», Βασίλης Γιαννακόπουλος, Αθήνα:Geostrategy, 2012, σ.288

επιδιώκουν να αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο, με πρωτοβουλίες που θα επιταχύνουν την επίλυση της κρίσης, ικανοποιώντας φυσικά τα συμφέροντά τους.

4.2. Σχέσεις της Συρίας με άλλα κράτη σε αναφορά με την Αραβική Άνοιξη

Ανάμεσα στις χώρες που επηρεάζονται από τις εξελίξεις στη Συρία είναι η Τουρκία, οι Η.Π.Α., το Ισραήλ, η Σαουδική Αραβία, ο Λίβανος, το Ιράκ, το Ιράν, η Ρωσία και η Κίνα. Οι σχεδιασμοί της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής με νέο-Οθωμανικά χαρακτηριστικά, την οδήγησαν στην εναντίωσή της στο καθεστώς του Άσαντ, στη σύναψη σχέσεων συνεργασίας με τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης της Συρίας, και ιδίως με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, και γενικότερα στη ψύχρανση των σχέσεών της με τους Σίτες. Η Τουρκία επεδίωξε να προσεγγίσει περαιτέρω τον Αραβικό κόσμο, να παρουσιαστεί ως μοντέλο επιτυχημένης μετριοπαθούς πολιτικής και οικονομικής Ισλαμικής διακυβέρνησης, καθώς και να κατορθώσει να επηρεάσει τις εξελίξεις στο εσωτερικό της Συρίας στη μετά Άσαντ εποχή, υπολογίζοντας στην ταχεία πτώση του καθεστώτος και στην ανάληψη της εξουσίας από φιλικά προσκείμενες προς αυτήν δυνάμεις¹⁶. Επιπλέον, η Τουρκία επεδίωξε να καταστεί στρατηγικός ενεργειακός κόμβος, τόσο για εξασφάλιση και ικανοποίηση των αναγκών της, όσο και για προβολή της ως βασικός κρίκος της αλυσίδας τροφοδότησης της Ευρώπης, με τα ανάλογα πολιτικά, στρατηγικά και οικονομικά οφέλη. Έτσι, εκτός από την πρόσφατη υπογραφή συμφωνίας με την Ιαπωνία για κατασκευή και δεύτερου πυρηνικού εργοστασίου παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (3/5/2013) στην περιοχή της Σινόπης στη Βόρεια

¹⁶ «Αραβική Άνοιξη – Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική», Βασίλης Γιαννακόπουλος, Αθήνα:Geostrategy, 2012, σσ. 282, 289, 314

Τουρκία¹⁷, επιδιώκει να αποτελέσει το σταυροδρόμι μεταφοράς των υδρογονανθράκων της Κασπίας Θάλασσας, της Κεντρικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη. Ήδη, έχει περάσει σε συμφωνίες με το Αζερμπαϊτζάν, το Ιράν και με τους αυτόνομους Κούρδους του Βορείου Ιράκ, και προσβλέπει στην αξιοποίηση της συμφωνία κατασκευής αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου από το Ιράν προς τη Συρία διαμέσου του Ιράκ. Επιπλέον, μετά τις ανακαλύψεις τεράστιων αποθεμάτων υδρογονανθράκων στη Λεκάνη της Λεβαντίνης, ενδιαφέρεται να επηρεάσει τις αποφάσεις του Ισραήλ, του Λιβάνου και της Συρίας, ώστε να μεταφέρονται μέσω της Τουρκίας. Άρα, η εκτίμηση της Τουρκίας για ταχεία πτώση του καθεστώτος Άσαντ, η επιθυμία της να καταστεί ενεργειακός κόμβος Ανατολής – Δύσης καθώς και η προώθηση των συμφερόντων της στον Αραβικό και Ισλαμικό κόσμο, ήταν οι αιτίες στροφής της εξωτερικής πολιτικής της. Η Τουρκία πλέον στήριζε κατάφωρα και με κάθε τρόπο τη συριακή αντιπολίτευση. Προσβλέποντας απόλυτα, λοιπόν, στο συμφέρον της, φιλοξένησε στην επικράτειά της την αντιπολίτευση, διέθεσε εδάφη της στο συριακό αντιπολιτευόμενο στρατό για οργάνωση και εκπαίδευσή του κοντά στα σύνορα με τη Συρία, πιέζει τη διεθνή κοινότητα για αναγνώριση της Συριακής αντιπολίτευσης ως της μόνης νόμιμης εκπροσώπου της χώρας αυτής, καθώς και για την ανάγκη άμεσης διεθνούς στρατιωτικής επέμβασης. Όμως, η αντοχή του καθεστώτος Άσαντ στις εσωτερικές και εξωτερικές πιέσεις και οι παρατεινόμενες αιματηρές συγκρούσεις στη Συρία, έθεσαν υπό αμφισβήτηση την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας που στηρίχθηκε στο περίφημο δόγμα Νταβούτογλου περί "μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες", το οποίο αποσκοπούσε στην επικυριαρχία της Τουρκίας ως περιφερειακής δύναμης. Η σουνιτική Τουρκία έχει βέβαια τους δικούς της λόγους να θέλει να δει το καθεστώς του Άσαντ να καταρρέει. Ας μην ξεχνούμε ότι

---

¹⁷Για το πρώτο πυρηνικό εργοστάσιο υπέγραψε συμφωνία με τη Ρωσία για την κατασκευή πυρηνικού αντιδραστήρα στο Ακούγιου, στην επαρχία της Μερσίνας κοντά στη μεσογειακή ακτή και απέναντι από την Κύπρο, τον Μάιο του 2010

επί δεκαετίες η Συρία κυβερνάται από τις μειονότητες της και όχι από την εθνοτική και θρησκευτική πλειοψηφία. Σταθερά στο πλευρό του καθεστώτος βρίσκονται οι σίιτες που αποτελούν το 13% του πληθυσμού (ανάμεσά τους οι Παλαιστίνιοι -άρα και η Χεζμπολάχ και το Ιράν-, οι Αλεβίτες από τους οποίους προέρχεται η οικογένεια Άσαντ και οι Ισμαηλίτες) και οι Χριστιανοί που είναι το 10% του πληθυσμού. Εναντία στο καθεστώς Άσαντ, οι σουνίτες που αποτελούν το 60% του πληθυσμού, βρίσκονται υπό την επιρροή της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ. Και ανάμεσα στους σουνίτες, οι Κούρδοι που αποτελούν το 10% του πληθυσμού (περίπου δύο εκατομμύρια άνθρωποι), οι οποίοι ζουν δίπλα στα βόρεια σύνορα με την Τουρκία και ελέγχουν ήδη τις αυτονομημένες από το καθεστώς περιοχές τους. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό λοιπόν, η Τουρκία έχει μεγάλο συμφέρον στο να ελέγξει την κατάσταση που επικρατεί στη συριακή επικράτεια και απειλεί την ίδια την εθνική της ασφάλεια και υπόσταση.

Εξετάζοντας την εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. υπό το πρίσμα της συριακής κρίσης, εξάγουμε τα εξής συμπεράσματα. Καταρχάς, οι Η.Π.Α. επιθυμούν την ανατροπή του καθεστώτος Άσαντ και την ανάληψη της εξουσίας από φίλα προσκείμενες στη Δύση δυνάμεις. Έτσι, θα αποδυναμωνόταν η Χεζμπολάχ στο Λίβανο και η Χαμάς στην Παλαιστίνη, με συνέπεια τη διάλυση του Σιιτικού Τόξου (Ιράν - κυβέρνηση Ιράκ - Συρία - Χεζμπολάχ) και την απομόνωση του Ιράν, που έτσι θα ήταν πολύ δύσκολο να αποκρούσει μία ενδεχόμενη φιλοδυτική εξέγερση στο εσωτερικό του. Μια τέτοια εξέλιξη θα είχε ως αποτέλεσμα, εκτός από τον έλεγχο των τεράστιων ενεργειακών αποθεμάτων του Ιράν και των οδών μεταφοράς τους από τις Η.Π.Α. αλλά και το γεωστρατηγικό έλεγχο του Καυκάσου, της Κασπίας Θάλασσας και της Κεντρικής Ασίας. Παρόλα τα επιδιωκόμενα οφέλη που θα αποκομούσαν, οι Η.Π.Α. οφείλουν να υπολογίσουν τα τεράστια οικονομικά προβλήματα και τις αμυντικές περικοπές που υφίσταται στην τρέχουσα δεκαετία, τα αντίθετα από επιθυμητά αποτελέσματα από τις επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και το Ιράκ, την ασφάλεια των συμμάχων

τους, Ισραήλ, Τουρκία και Σαουδική Αραβία στην ευρύτερη περιοχή από γενικευμένη σύγκρουση περιφερειακών δυνάμεων, ή και από κατάληξη του βιοχημικού οπλοστασίου του Άσαντ στα χέρια ανεξέλεγκτων εξτρεμιστικών και εγκληματικών ομάδων. Επιπλέον, οφείλουν να συνυπολογίσουν την ασφαλή μεταφορά του πετρελαίου και του φυσικού αερίου παρέχοντας προστασία από τυχόν τρομοκρατικές ενέργειες, οι οποίες δύνανται να πλήξουν σοβαρά την παγκόσμια σταθερότητα, αλλά και οικονομία. Σημαντικό στοιχείο που οφείλουν να λάβουν υπόψη είναι και η αρνητική κοινή γνώμη των Αμερικανών πολιτών για πιθανολογούμενη και πάλι στρατιωτική επέμβαση στο εξωτερικό καθώς και την αδυναμία εξασφάλισης της ομοφωνίας του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για ψήφιση σχετικής απόφασης, λόγω των αντιρρήσεων της Ρωσίας και της Κίνας και τέλος, την πιθανή γενικευμένη στρατιωτική αντιπαράθεση των δυνάμεων που υποστηρίζουν τους αντικαθεστωτικούς (ΗΠΑ – Ευρώπη – Τουρκία – Ισραήλ – Αραβικός Σύνδεσμος), με τις δυνάμεις που υποστηρίζουν το καθεστώς Άσαντ (Συτικό Τόξο – Ρωσία – Κίνα)¹⁸.

Σε ό,τι αφορά τις σχέσεις Συρίας και Ισραήλ υπό το πρίσμα των γεωπολιτικών εξελίξεων που συντελούνται στην ευρύτερη περιοχή μετά την έναρξη της "Αραβικής Άνοιξης", το Τελ-Αβίβ τηρεί στάση αναμονής έναντι της Συριακής κρίσης. . Ο εμφύλιος της Συρίας είναι μια ευκαιρία για να αναδειχτούν στη μετά-Άσαντ εποχή πολιτικές δυνάμεις που θα απομακρύνουν τη Συρία από την επιρροή του Ιράν, μιας χώρας με πυρηνικές βλέψεις, η οποία τη χρησιμοποιεί για να έχει σύνδεση με το Λίβανο και τη Χεζμπολάχ. Δεδομένου ότι η Συρία είναι ο ισχυρότερος σύμμαχος του Ιράν στην περιοχή, το σπάσιμο των δεσμών των δυο χωρών θα έφερνε μεγαλύτερη ασφάλεια στην περιοχή της Μέσης Ανατολής γενικότερα, ενώ θα μείωνε και την ανασφάλεια του Ισραήλ σε μεγάλο βαθμό σε θέματα που αφορούν την εδαφική του ακεραιότητα. Επιπλέον, η αβεβαιότητα για την τήρηση των συμφωνιών ειρήνης,

---

¹⁸ «Αραβική Άνοιξη – Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική», Βασίλης Γιαννακόπουλος, Αθήνα:Geostategy,

κυρίως με την Αίγυπτο¹⁹, η ανησυχία για την τύχη του βιοχημικού οπλοστασίου της Συρίας σε μία ενδεχόμενη πτώση του καθεστώτος Άσαντ, καθώς και ο υπαρκτός κίνδυνος μιας ευρύτερης περιφερειακής σύγκρουσης, φαίνεται να συμβάλλουν στο να προτιμά το Ισραήλ τη διατήρηση του status quo της περιοχής, παρά το πιθανό χάος και τις ασύμμετρες απειλές που θα προκύψουν στη μετά Άσαντ εποχή.

Η Σαουδική Αραβία, σε συνάρτηση με τη συριακή κρίση, επιδιώκει την ανατροπή των ευαίσθητων γεωπολιτικών ισορροπιών της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής προσβλέποντας στο να καταστεί σταδιακά περιφερειακή ηγεμονική δύναμη σε όλο τον Αραβικό κόσμο. Εκτιμώντας ότι το Ιράν αποτελεί πραγματική απειλή για την ίδια, αλλά και γενικότερα παράγοντα αποσταθεροποίησης της περιοχής του Περσικού Κόλπου, με αρνητικές επιπτώσεις στην ενεργειακή και περιφερειακή ασφάλεια²⁰, προσβλέπει στην αποδυνάμωση του Ιράν, του Ιράκ, της Συρίας και της λιβανέζικης Χεζμπολάχ. Έχοντας, λοιπόν, την υποστήριξη από τις ΗΠΑ, την Τουρκία και άλλες πλούσιες χώρες του Περσικού Κόλπου, η Σαουδική Αραβία ενίσχυσε την ανάπτυξη των Σουνιτών, συνέβαλε στην αύξηση της έντασης στη θρησκευτική διαμάχη Σουνιτών και Σιιτών και καταφέρθηκε φανερά κατά του καθεστώτος Άσαντ υποστηρίζοντας πλήρως τους αντικαθεστωτικούς. Πιο συγκεκριμένα, πρωταγωνίστησε στην επιβολή κυρώσεων κατά του Άσαντ από τον Αραβικό Σύνδεσμο και συνέστησε το νέο συνασπισμό της Συριακής αντιπολίτευσης ως το νόμιμο εκπρόσωπο του Συριακού λαού, κατά τη Διάσκεψη των Φίλων της Συρίας στις αρχές Δεκεμβρίου 2012 στο Μαρόκο. Επιπρόσθετα, χρηματοδότησε την αντιπολίτευση για την ενίσχυση του αγώνα της.

---

¹⁹Στις 26/03/1979 Ισραήλ και Αίγυπτος υπογράφουν, στο Καμπ Ντέιβιντ των Η.Π.Α., συμφωνία ειρήνης. Η συμφωνία υπεγράφη ανάμεσα στον Ισραηλινό Πρωθυπουργό Μενάχεμ Μπέγκιν και τον Αιγύπτιο Πρόεδρο Ανουάρ Σαντάτ υπό την εποπτεία του τότε Αμερικανού Προέδρου Τζίμι Κάρτερ.

²⁰ «Αραβική Άνοιξη – Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική», Βασίλης Γιαννακόπουλος, Αθήνα:Geostategy, 2012, σσ. 300

Με αυτές τις ενέργειες, η Σαουδική Αραβία επιδιώκει να επιτύχει στρατηγικής σημασίας νίκη στον ακήρυχτο πόλεμο με το Ιράν, αφού με την πτώση του Άσαντ και την ανάληψη της εξουσίας από δυνάμεις των Σουνιτών, θα αποδυναμωθεί η Χεζμπολάχ και θα απομονωθεί το Ιράν. Επιπλέον, επιδιώκει να συσπειρώσει του Σαουδάραβες Σουνίτες (90%) γύρω από το καθεστώς, προφυλάσσοντας έτσι τον εαυτό της έναντι οποιασδήποτε εξέγερσης της καταπιεσμένης Σιιτικής μειονότητας στα Βορειοανατολικά της χώρας.

Η κρίση στη Συρία απειλεί άμεσα την εύθραυστη πολιτική ισορροπία που επικρατεί σήμερα στο Λίβανο, αφού ο ηγέτης των Σουνιτών Σααντεντίν Ραφίκ Χαρίρι²¹ που υποστηρίζεται από τη Σαουδική Αραβία, είναι υπέρ της Συριακής εξέγερσης, ενώ η σιιτική Χεζμπολάχ υποστηρίζει το καθεστώς Άσαντ, εμποδίζοντας τη μεταφορά όπλων και βοήθειας στους Σύριους αντάρτες. Η παρατεινόμενη κρίση στη Συρία επιφέρει πολλά προβλήματα στο Λίβανο, όπως είναι η προσφυγική κρίση, για την οποία δεν έχει τα απαραίτητα μέσα, αλλά και το απαιτούμενο προσωπικό να διαχειριστεί, μιας και ο αριθμός των Σύριων προσφύγων είναι εξαιρετικά μεγάλος, η αναζωπύρωση της θρησκευτικής διαμάχης μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών, η οποία έχει εξαπλωθεί σε όλη την κοινωνία, λόγω των αντίθετων στρατοπέδων που υποστηρίζουν στη Συριακή εξέγερση και η πόλωση μεταξύ της Χεζμπολάχ και της Συμμαχίας της 14^{ης} Μαρτίου (αποτελούμενη από διάφορα πολιτικά κόμματα των οποίων ηγείται ο Saad Hariri). Οι εκ διαμέτρου αντίθετες πολιτικές επιλογές που ακολουθούν οι δύο αυτές κυρίαρχες πολιτικές ομάδες, σε συνδυασμό με την έξαρση της θρησκευτικής βίας, καθιστούν πολύ πιθανή την έκρηξη ενός νέου εμφυλίου πολέμου στη χώρα²². Τέλος, φανερό είναι η ανησυχία των Χριστιανών του Λιβάνου, για ακρότητες εναντίον τους αντίστοιχες με εκείνες που υφίστανται οι Χριστιανοί της Συρίας.

---

²¹ Είναι γιός του δολοφονηθέντος, το 2005, Πρωθυπουργού Ραφίκ Χαρίρι

²² «Κατάσταση ασφάλειας στον αραβικό κόσμο», Βασίλης Γιαννακόπουλος, 30/12/2012,

Η Συριακή κρίση έχει ήδη μεταδοθεί στο αδύναμο γειτονικό Ιράκ, όπου η επιδεινούμενη κατάσταση ασφαλείας έχει χαρακτηριστικά «εμφυλίου πολέμου». Η αυτονομία της Κουρδικής περιοχής στο Βόρειο Ιράκ, η επιστροφή των προσφύγων από τη Συρία και η αυξανόμενη ένταση της θρησκευτικής διαμάχης, έχουν φέρει τη χώρα αντιμέτωπη με τον εμφύλιο πόλεμο. Αυτό το γεγονός προσελκύει το ενδιαφέρον, αλλά και αυξάνει τον ανταγωνισμό περιφερειακών δυνάμεων για εξασφάλιση των γεωπολιτικών, γεωστρατηγικών και γεωοικονομικών συμφερόντων τους. Από τη μία πλευρά, το Ιράν στηρίζει τη Σιιτική κυβέρνηση του Ιράκ, καθώς αποτελεί τον ενδιάμεσο κρίκο στην αλυσίδα του Σιιτικού Τόξου, αλλά και επειδή χρησιμοποιεί την επικράτεια και τον εναέριο του χώρο, για αποστολή πολεμικού υλικού και μαχητών στο καθεστώς του Άσαντ και περαιτέρω στη Χεζμπολάχ.

Το Ιράν αποτελεί το μόνο Σιιτικό κράτος της Μέσης Ανατολής με ένα καθαρά θεοκρατικό καθεστώς. Η επιδίωξή του να καταστεί περιφερειακή υπερδύναμη στην περιοχή της Μέσης Ανατολής εμφανίζεται ήδη από την επανάσταση του 1979. Ο τότε πνευματικός ηγέτης του, Αγιατολάχ Χομεϊνί, πίστευε ότι η εξέγερση των καταπιεσμένων λαών της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, θα αποτελούσε μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για το Ιράν να αναλάβει ηγεμονικό ρόλο στην περιοχή. Τότε βέβαια το Ιράν απέκτησε διαστάσεις «στρατηγικής απειλής» για τη διεθνή κοινότητα και έγινε εχθρός των Η.Π.Α., γεγονός που έμελλε να αλλάξει 35 χρόνια μετά την Ιρανική Επανάσταση. Η Τεχεράνη έχει επιστρέψει στο προσκήνιο ως κυρίαρχος πόλος σταθερότητας και κραταιός ρυθμιστής των εξελίξεων στη Μέση Ανατολή. Είναι αυτές οι ιδιότητες που της δίνουν μάλιστα το προνόμιο να συσφίξει τις σχέσεις της και πάλι με τη Δύση (Η.Π.Α., Βρετανία). Σε αυτό το πλαίσιο, οι Βρετανοί ξανανοίγουν την πρεσβεία τους στην Τεχεράνη²³ και οι Αμερικανοί βλέπουν ως «εποικοδομητική» μια επαναπροσέγγιση με το Ιράν. Το Ιράν ξεχωρίζει πλέον ως η

---

²³ Στα τέλη του 2011, ομάδες ισλαμιστών επιτέθηκαν στη βρετανική πρεσβεία στην Τεχεράνη προχωρώντας σε καταστροφές και λεηλασίες

ισχυρότερη και μεγαλύτερη σιιτική δύναμη στη Μέση Ανατολή. Ίσως, να μπορούσαμε να πούμε πως το Ιράν είναι η μόνη δύναμη που μπορεί επί του παρόντος να ανακόψει την επέλαση του σουνιτικού εξτρεμισμού και να συγκρατήσει τους Κούρδους που προσπαθούν κι αυτοί να εκμεταλλευτούν το χάος προς όφελός τους. Ο κομβικός ρόλος του Ιράν ενισχύεται βέβαια και από τη χαοτική κατάσταση στην υπόλοιπη γειτονιά της Μέσης Ανατολής. Υπό αυτό το πρίσμα, λοιπόν, το ισχυρό στρατιωτικά Ιράν παρουσιάζεται ως πυλώνας σταθερότητας και ρίχνει νέες γέφυρες επικοινωνίας με τη Δύση, πράγμα που φυσικά προκαλεί έντονη ανησυχία στους σουνίτες του Κόλπου (Σαουδική Αραβία, Κατάρ).

Η Ρωσία και η Κίνα σε συνδυασμό με τη Χεζμπολάχ, στηρίζουν με κάθε τρόπο το καθεστώς της Συρίας, δεδομένου ότι διακυβεύονται ζωτικής σημασίας συμφέροντα από την έκβαση της κρίσης. Η στάση που τηρούν οι δύο αυτές χώρες, μπορεί να εξηγηθεί αν αναλογιστεί κάποιος τις συνέπειες των γεωπολιτικών και όχι μόνον αλλαγών, που είναι πιθανόν να ακολουθήσουν την ανατροπή του Συριακού καθεστώτος και που θα επηρεάσουν δυσμενώς τα συμφέροντα αυτών των μεγάλων δυνάμεων. Η Συρία αποτελεί τη μόνη σύμμαχο Αραβική χώρα της Ανατολικής Μεσογείου, που διαθέτει ναυτικές βάσεις για ελλιμενισμό Ρωσικών πολεμικών πλοίων. Επιπρόσθετα, τα τεράστια αποθέματα υδρογονανθράκων στη Λεκάνη της Λεβαντίνης, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική της θέση, την καθιστούν πρωταγωνίστρια ως εν δυνάμει παράγοντα ρύθμισης των οδών μεταφοράς του φυσικού αερίου της Κασπίας Θάλασσας, της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου. Επομένως, η ανατροπή του καθεστώτος Άσαντ και η ανάληψη της εξουσίας από φιλοδυτικές δυνάμεις, θα ακυρώσουν τα οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα της Ρωσίας και της Κίνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΑΙΓΥΠΤΟΣ

5.1. Ιστορική Αναδρομή

Η νεώτερη ιστορία της Αιγύπτου ουσιαστικά ξεκινάει το 1789, όταν ο Ναπολέων κατέλαβε τη χώρα για να πλήξει τα βρετανικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή και τον Ινδικό Ωκεανό. Το 1801 βρετανικά και οθωμανικά στρατεύματα εξεδίωξαν τους Γάλλους και αποκατέστησαν τυπικά την κυριαρχία του Οθωμανού σουλτάνου στη χώρα. Κατά τον πολιτικό ανταγωνισμό που ακολούθησε μεταξύ των Οθωμανών αξιωματούχων και των Μαμελούκων μπέηδων επικράτησε ο Τουρκαλβανός οπλαρχηγός Μωχάμεντ Αλή από την Καβάλα της Μακεδονίας. Γρήγορα κατόρθωσε να επιβληθεί στη χώρα και να γίνει ανεξάρτητος ηγεμόνας της. Για να απαλλαγεί από τους σφετεριστές της εξουσίας και για να αποθαρρύνει κάθε επαναστατική απόπειρα, έσφαξε 750 μπέηδες των Μαμελούκων κι έστειλε τους άτακτους κι ατίθασους Τουρκαλβανούς του να κατακτήσουν το Σουδάν. Στη συνέχεια διοργάνωσε στρατό από φελάχους με εκπαιδευτές Γάλλους αξιωματικούς. Κατασκεύασε στο Νείλο μεγάλα αρδευτικά έργα και επέβαλε την καλλιέργεια του ζαχαροκάλαμου και του βαμβακιού. Παράλληλα διατήρησε καλές σχέσεις με τους Ευρωπαίους. Κατά τη μακρά διακυβέρνησή του (1805-1848) έθεσε τα θεμέλια του σύγχρονου αιγυπτιακού κράτους. Το 1837 κυριάρχησε στη Συρία και την έκανε επαρχία του κράτους του. Επί της βασιλείας του έντονα ευρωπαϊστή Ισμαήλ, εγγονού του Αλή, η Αίγυπτος αποδεσμεύθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο Ισμαήλ αναγνωρίστηκε ανεξάρτητος ηγεμόνας (χεβίδης) Το

1869 διανοίχθηκε η διώρυγα του Σουέζ με κεφάλαια κυρίως γαλλικά και αιγυπτιακά. Σε λίγο η Γαλλία κι η Αγγλία, επεμβαίνοντας στα εσωτερικά της Αιγύπτου, προσπάθησαν να θέσουν κάτω από τον έλεγχο τους το Σουέζ και την Ερυθρά Θάλασσα. Ο συνταγματάρχης Αραμπί επαναστάτησε εναντίον των επεμβάσεων των ξένων δυνάμεων και τον Ιούνιο του 1882 έγινε η τρομερή σφαγή των χριστιανών στην Αλεξάνδρεια. Η Γαλλία αποσύρθηκε από την Αίγυπτο κι απόμεινε μόνη της η Αγγλία. Ο Αραμπί νικήθηκε από τους Άγγλους κοντά στη διώρυγα του Σουέζ και η χώρα υποτάχτηκε στην Αγγλία. Στις αρχές του αιώνα η αγγλική κυριαρχία εδραιώθηκε στην Αίγυπτο. Το 1914 ανακηρύχτηκε επίσημα αγγλικό προτεκτοράτο. Πιέσεις, όμως, και εξεγέρσεις ανάγκασαν τη Βρετανία να ανακηρύξει το 1922 την Αίγυπτο ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος, αφού όμως πρώτα εξασφάλισε τα δικαιώματά της πάνω στη διώρυγα του Σουέζ και στην άμυνα της χώρας. Το 1936, μετά από αγγλοαιγυπτιακή συνθήκη, τα βρετανικά στρατεύματα αποχώρησαν από τα αιγυπτιακά εδάφη, εκτός από την περιοχή της διώρυγας του Σουέζ. Κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η Αίγυπτος έμεινε ουδέτερη και χρησίμευε ως βάση στα βρετανικά συμμαχικά στρατεύματα. Το Φεβρουάριο του 1958 η Αίγυπτος το Ιράκ και η Συρία σχημάτισαν την Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία, στην οποία πήρε μέρος και η Υεμένη. Αυτή διαλύθηκε το 1961, μετά από αποχώρηση της Συρίας και τη διακοπή των σχέσεων της Αιγύπτου με την Υεμένη. Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 η Αίγυπτος ήταν ένα συνονθύλευμα από πολιτικές και κοινωνικές εκρηκτικές ύλες : κυριαρχία του βρετανικού παράγοντα, πολιτική αστάθεια, κρατική και ανακτορική διαφθορά, μεγάλες εισοδηματικές ανισότητες, αίσθημα ταπείνωσης μετά την ήττα από το Ισραήλ το 1948. Πυροκροτητής των αλλαγών οι οποίες θα μεταμόρφωναν τη χώρα και θα επηρέαζαν ολόκληρο τον αραβικό κόσμο ήταν μία νέα πολιτικο-στρατιωτική δύναμη, η Επιτροπή των Ελεύθερων Αξιωματικών. Η Επιτροπή αυτή συστάθηκε στο τέλος του 1949, περιελάμβανε εννέα χαμηλόβαθμους αξιωματικούς-μέλη διαφόρων αντι-βρετανικών οργανώσεων (του Εθνικού Κόμματος, της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, των ακροδεξιών Νέων Αιγυπτίων,

του Κομμουνιστικού Κόμματος, κ.α.) και είχε ως πρόεδρο τον αντισυνταγματάρχη Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ. Το πραξικόπημα των «Ελεύθερων Αξιωματικών» στην Αίγυπτο στις 23 Ιουλίου 1952, αποτελεί ορόσημο στη νεώτερη ιστορία της χώρας. Έως τότε η Αίγυπτος ήταν υπανάπτυκτη, υποτελής οικονομικά και στρατιωτικά στους Βρετανούς. Το 1970 είχε μεταβληθεί σε μία χώρα με δυναμική παρουσία στο διεθνές περιβάλλον. Καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη μεταβολή διαδραμάτισε μια χαρισματική προσωπικότητα, ο Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ, πρωτεργάτης της ανατροπής της μοναρχίας, ηγέτης της χώρας από το 1954, κατ' εξοχήν εκφραστής του αραβικού εθνικισμού, κορυφαίος εκπρόσωπος του κινήματος των αδέσμευτων, ίνδαλμα και αντικείμενο λατρείας μιας ολόκληρης γενιάς. Η νεώτερη ιστορία της Αιγύπτου ουσιαστικά ξεκινάει το 1789, όταν ο Ναπολέων κατέλαβε τη χώρα για να πλήξει τα βρετανικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή και στον Ινδικό Ωκεανό. Η παραμονή των Γάλλων, αν και ολιγόχρονη, είχε σημαντικό πολιτικο-κοινωνικό και πολιτιστικό αντίκτυπο καθώς έγιναν γνωστές οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης, άρχισε να αμφισβητείται ο θεοκρατικός δεσποτισμός των Μαμελούκων και των Οθωμανών ηγεμόνων και προετοιμάσθηκε ιδεολογικά το έδαφος για την ανάδυση του αραβικού εθνικού κινήματος. Το 1801 βρετανικά και οθωμανικά στρατεύματα εξεδίωξαν τους Γάλλους και αποκατέστησαν τυπικά την κυριαρχία του Οθωμανού σουλτάνου στη χώρα. Κατά τον πολιτικό ανταγωνισμό που ακολούθησε μεταξύ των Οθωμανών αξιωματούχων και των Μαμελούκων μπέηδων επικράτησε ο Τουρκαλβανός Μωχάμεντ Άλη, ο οποίος κατά τη μακρά διακυβέρνησή του (1805-1848) έθεσε τα θεμέλια του σύγχρονου αιγυπτιακού κράτους. Επί της βασιλείας του έντονα ευρωπαϊστή Ισμαήλ (1863-1879), εγγονού του Άλη, η Αίγυπτος αποδεσμεύθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο Ισμαήλ αναγνωρίστηκε ανεξάρτητος ηγεμόνας και η χώρα του εξαρτιόταν πλέον αποκλειστικά στον σουλτάνο μόνο για την καταβολή ενός ετήσιου φόρου υποτέλειας. Το 1869 διανοίχθηκε η διώρυγα του Σουέζ με κεφάλαια κυρίως γαλλικά και αιγυπτιακά. Ωστόσο, τα μεγάλα δημόσια έργα που πραγματοποιήθηκαν καθώς επίσης και

το υψηλό κόστος των επεμβάσεων στην Αβυσσηνία και την Κρήτη και η πτώση της τιμής του βαμβακιού οδήγησαν του Αιγύπτιους να εκποιήσουν τις μετοχές τους στη διώρυγα στους Βρετανούς. Όμως, η κρίση δεν αποφεύχθηκε. Το Μάιο του 1876 ο Ισμαήλ ανέστειλε την πληρωμή των οφειλόμενων τόκων και η χώρα τέθηκε υπό στενό αγγλο-γαλλικό οικονομικό και πολιτικό έλεγχο. Το 1879 ο Ισμαήλ αντικαταστάθηκε από τον γιο του Ταουφίκ (1879-1892), ο οποίος ήταν πιο πρόθυμος να υπακούει. Το καλοκαίρι του 1882 αξιωματικοί του στρατού υπό τον συνταγματάρχη Αχμάντ Ουράμπι δυσαρεστημένοι από την δουλικότητα του Ταουφίκ προς τους Βρετανούς οργάνωσαν μεγάλες αντιμοναρχικές και αντιβρετανικές διαδηλώσεις. Οι Βρετανοί προκειμένου να αποτρέψουν την ανατροπή του ευνοούμενού τους χεβίδη και να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους στη διώρυγα του Σουέζ, επενέβησαν στρατιωτικά, συνέτριψαν τους Ουραμιστές, κατέλαβαν τη χώρα και το 1914 τη μετέτρεψαν σε προτεκτοράτο, το οποίο διατηρήθηκε ως το 1922. Η Βρετανία συνέχισε να έχει τον πρώτο λόγο στην Αίγυπτο και μετά την κατάργηση του προτεκτοράτου, ιδιαίτερα σε σχέση με τέσσερα ζητήματα: τη διώρυγα του Σουέζ, την εθνική άμυνα, την προστασία των ξένων συμφερόντων και των μειονοτήτων και τον έλεγχο του γειτονικού Σουδάν. Από το 1919 έως το 1936 σχηματίστηκαν είκοσι κυβερνήσεις και διεξήχθησαν οχτώ γύροι διαπραγματεύσεων, κατά τους οποίους οι Αιγύπτιοι προσπάθησαν ανεπιτυχώς να εξαλείψουν τα βρετανικά προνόμια στη χώρα. Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η Αίγυπτος διέκοψε τις διπλωματικές της σχέσεις με τη Γερμανία και την Ιταλία, χωρίς όμως να τους κηρύξει τον πόλεμο, ενώ στο Κάιρο εγκαταστάθηκε το Βρετανικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής. Το 1950 οι εθνικιστές του Ουάφντ ζήτησαν την αναθεώρηση της αγγλο-αιγυπτιακής συνθήκης του 1936. Οι διαπραγματεύσεις, όμως κατέληξαν σε αδιέξοδο καθώς η Βρετανία, μεσούντος του Ψυχρού Πολέμου, δεν ήταν διατεθειμένη να αποσύρει τις βάσεις της από το Σουέζ.

Αντάρτικες ομάδες, αποτελούμενες κυρίως από μέλη της ισλαμικής οργάνωσης

Μουσουλμανική Αδελφότητα, άρχισαν τότε επιθέσεις κατά βρετανικών στόχων και, τον

Ιανουάριο του 1952, μετά την κατάληψη της πόλης Ισμαΐλγια από τους Βρετανούς, κάτοικοι του Καΐρου πυρπόλησαν κυβερνητικά και εμπορικά κτίρια στο κέντρο της πόλης. Ο πρωθυπουργός Μουσταφά Ναχάς, του Ουάφντ, υπέβαλε την παραίτησή του και στη χώρα επιβλήθηκε στρατιωτικός νόμος. Η επιτροπή των Ελεύθερων Αξιωματικών που συστάθηκε το 1949 ήταν η αφορμή για αλλαγές που θα μεταμόρφωναν τη χώρα και θα επηρέαζαν ολόκληρο τον αραβικό κόσμο. Αυτή η επιτροπή περιελάμβανε εννέα χαμηλόβαθμους αξιωματικούς-μέλη διαφόρων αντι-βρετανικών οργανώσεων (του Εθνικού Κόμματος, της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, των ακροδεξιών Νέων Αιγυπτίων, του Κομμουνιστικού Κόμματος κλπ) και είχε ως πρόεδρο τον Αντισυνταγματάρχη Γκαμάλ Αμπντούλ Νάσερ (1918-1970). Στα επόμενα δυο χρόνια οι Ελεύθεροι Αξιωματικοί επικέντρωσαν τις ενέργειές τους στη διεύρυνση της βάσης τους στο σώμα των Αξιωματικών, διανέμοντας προπαγανδιστικά φυλλάδια τα οποία κατέκριναν την κρατούσα πολιτική κατάσταση. Τον Δεκέμβριο του 1951 κατάφεραν να εκλέξουν στη θέση του προέδρου της Λέσχης Αξιωματικών, το δικό τους υποψήφιο, τον ταξίαρχο Μουχάμαντ Ναγκίμπ²⁴. Το σχεδιαζόμενο κίνημα, το οποίο επρόκειτο να πραγματοποιηθεί με την ανοχή των Η.Π.Α.²⁵ ήταν πια ζήτημα χρόνου. Κατά τις μεσονύχτιες και πρώτες πρωινές ώρες της 23^{ης} Ιουλίου 1952 οι Ελεύθεροι Αξιωματικοί κινητοποίησαν ισχυρές μονάδες στρατού, κατέλαβαν το κεντρικό στρατόπεδο στην Αμπασίγια, συνέλαβαν τον αρχηγό του Στρατού, στρατηγό Μουχάμαντ Φαρίντ, και άλλα νομιμόφρονα ανώτατα στρατιωτικά στελέχη. Στη συνέχεια, ενώ ο πρωθυπουργός και πολλοί υπουργοί βρίσκονταν για τις θερινές τους διακοπές στην Αλεξάνδρεια, κατέλαβαν

---

²⁴ Λίγους μήνες αργότερα ανακοίνωσαν τους σκοπούς της Επιτροπής τους, τις «Εξι αρχές της Επανάστασης»: εξουδετέρωση της αποικιοκρατίας και των εντόπιων συνεργατών της, καταστροφή του φεουδαρχισμού, τερματισμό της παντοδυναμίας του κεφαλαίου, εγκαθίδρυση κοινωνικής δικαιοσύνης, δημιουργία ισχυρού στρατού και θεμελίωση ορθού δημοκρατικού βίου.

²⁵ Οι οποίοι φοβούνταν μια λαϊκή εξέγερση ή ένα καθοδηγούμενο από το Κομμουνιστικό Κόμμα πραξικόπημα

άλλα νευραλγικά σημεία για την επικράτηση του εγχειρήματος: αεροδρόμια, το ραδιοφωνικό και το τηλεπικοινωνιακό κέντρο στο Κάιρο και τους κυριότερους οδικούς κόμβους. Στις 7 π.μ. ο Ανουάρ Σαντάτ, μέλος των Ελεύθερων Αξιωματικών και μετέπειτα πρόεδρος της Αιγύπτου, εκφώνησε την πρώτη ανακοίνωση για το πραξικόπημα από το κρατικό ραδιόφωνο. Αφού αναφέρθηκε στην πολιτική παρακμή ως νομιμοποιητική βάση του κινήματος, τόνισε πως οι αποτελούντες τη νέα κατάσταση ήταν υπεράνω κομμάτων και ότι σκοπός τους ήταν «να απαλλάξουν το έθνος από τους τυράννους του». Στις 26 Ιουλίου ο βασιλιάς Φαρούκ εγκατέλειψε τον θρόνο και κατέφυγε στην Ιταλία. Οι κινηματίες είχαν σαφές ιδεολογικό στίγμα, κοινή πολιτική συνείδηση και συγκεκριμένους κοινωνικούς στόχους. Ανήκαν όμως, στην ίδια γενιά, είχαν την ίδια κοινωνική προέλευση, αντιμετώπιζαν παρόμοια οικονομικά προβλήματα, είχαν δοκιμασθεί στα πεδία των μαχών και επιθυμούσαν διακαώς «αλλαγή» και κατάληψη της εξουσίας. Μετά την επιτυχή έκβαση του πραξικοπήματος συγκρότησαν 15μελές Συμβούλιο Επαναστατικής Διοίκησης (ΣΕΔ), υπό την ηγεσία του Ναγκίμπ, διόρισαν πρωθυπουργό πολιτικής κυβέρνησης τον ριζοσπάστη και σφοδρά αντιβρετανό Αλή Μαχίρ (τον οποίο σύντομα διαδέχθηκε ο Ναγκίμπ στις 7 Σεπτεμβρίου), θέσπισαν τον Αγροτικό Νόμο υπέρ των μικροκαλλιεργητών και των άκληρων φελάχων (χωρικών), προέβησαν σε μαζικές εκκαθαρίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και στις Ένοπλες Δυνάμεις (14 Σεπτεμβρίου), κατάργησαν το σύνταγμα του 1923 (10 Δεκεμβρίου) και απαγόρευσαν τη λειτουργία όλων των πολιτικών κομμάτων. Στις 18 Ιουνίου 1953 το ΣΕΔ ανακήρυξε την Αίγυπτο δημοκρατία, κατήργησε τη μοναρχία και έθεσε τέλος στη δυναστεία του Μοχάμεντ Αλή. Ο Ναγκίμπ ²⁶ορίστηκε πρώτος πρόεδρος της χώρας και ο Νάσερ αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και

---

²⁶ Ο Ναγκίμπ προερχόταν από μια παραδοσιακή στρατιωτική οικογένεια, ήταν γηραιότερος από τους συνεργάτες του στο ΣΕΔ και ιδιαίτερα λαοφιλής λόγω του αγώνα του κατά των Ισραηλινών στον πόλεμο του 1948. Αν και δεν ήταν μέλος των Ελεύθερων Αξιωματικών, όταν εκδηλώθηκε το πραξικόπημα, προσκλήθηκε να αναλάβει την ηγεσία του και μετά την ολοκλήρωσή του ανέλαβε πρόεδρος του ΣΕΔ και της χώρας. Γρήγορα

υπουργός Εσωτερικών. Ο φιλονασερικός Αμπντέλ Χακίμ Αμέρ ανέλαβε τη διοίκηση των Ενόπλων Δυνάμεων. Η κυβέρνηση, η οποία σχηματίστηκε κυρίως από μέλη του ΣΕΔ, είχε χαρακτήρα σαφώς φιλονασερικό. Στις 23 Φεβρουαρίου 1954 ο Ναγκίμπ παραιτήθηκε από την προεδρία του ΣΕΔ και την πρωθυπουργία και αντικαταστάθηκε από το Νάσερ. Η θέση της προεδρίας της Δημοκρατίας έμεινε κενή. Λίγες μέρες αργότερα, μετά από πιέσεις αξιωματικών και λαϊκές διαμαρτυρίες, ο Ναγκίμπ επανέκτησε τις θέσεις του. Κατά τους επόμενους μήνες η έως τότε συγκεκαλυμμένη διαπάλη ανάμεσα στο μετριοπαθή Ναγκίμπ και τους αδιάλλακτους του ΣΕΔ οξύνθηκε περισσότερο. Το νεοπαγές καθεστώς σχοινοβατούσε σε μια εύθραυστη ισορροπία. Ο Ναγκίμπ ήταν σεβαστό πρόσωπο στους κύκλους των ανώτατων αξιωματικών και αγαπητός από το λαό. Ο Νάσερ όμως, διέθετε μεγαλύτερη ισχύ, επειδή ασκούσε καταλυτική επιρροή στα περισσότερα μέλη του ΣΕΔ και ήλεγχε τον στρατό, τις υπηρεσίες ασφαλείας, τον Τύπο, τα συνδικάτα και τις οργανώσεις νεολαίας. Στο τέλος Μαρτίου ο Ναγκίμπ παραιτήθηκε και πάλι από την προεδρία του ΣΕΔ και την πρωθυπουργία. Δύο εβδομάδες αργότερα ορίστηκε ως πρωθυπουργός ο Νάσερ, ο οποίος έσπευσε να εδραιώσει την προσωπική του κυριαρχία στο καθεστώς, συμπεριλαμβάνοντας στο κυβερνητικό του κλιμάκιο και άλλα, φιλικά προσκείμενα σ' αυτόν, μέλη του ΣΕΔ. Στις 26 Οκτωβρίου 1954, ενώ ο Νάσερ μιλούσε δημόσια στην Αλεξάνδρεια, ένα μέλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας αποπειράθηκε να τον δολοφονήσει. Ακολούθησαν εκατοντάδες συλλήψεις μελών της Αδελφότητας και παράνομων πολιτικών οργανώσεων και η δίκη τους από Επαναστατικό Λαϊκό Δικαστήριο. Έξι μέλη της Αδελφότητας καταδικάστηκαν και εκτελέστηκαν. Στη διάρκεια των δικών και των ερευνών υποστηρίχθηκε ότι ο Ναγκίμπ διατηρούσε στενές επαφές με ορισμένους από τους συνωμότες. Στις 14 Νοεμβρίου το ΣΕΔ σε έκτακτη συνεδρίασή του αποφάσισε να τον καθαιρέσει από την

όμως έγινε φανερή η δυσφορία του με την κατάργηση των κοινοβουλευτικών θεσμών και την παγίωση ενός στρατοκρατικού καθεστώτος.

Προεδρία της Δημοκρατίας και να τον θέσει σε κατ' οίκον περιορισμό. Στις αρχές του 1956 ο Νάσερ κατήργησε το ΣΕΔ και, προκειμένου να νομιμοποιήσει την καθεστωτική εκτροπή του 1952, θέσπισε σύνταγμα με το οποίο απέβλεπε στη δημιουργία μιας πειθαρχημένης, ελεγχόμενης, προσωποκεντρικής δημοκρατίας. Ο νέος «συνταγματικός χάρτης» καθιέρωνε το προεδρικό σύστημα διακυβέρνησης, διακήρυττε ότι το κράτος είναι υπεύθυνο για τον σχεδιασμό και την οργάνωση της οικονομίας, προέβλεπε την ίδρυση ενός καθεστωτικού κόμματος – της Εθνικής Ένωσης – και μιας Εθνοσυνέλευσης 350 εδρών με περιορισμένες αρμοδιότητες. Παράλληλα, καθιστούσε τον στρατό παντεπόπη, ανεξάρτητο και υπεράνω της πολιτικής εξουσίας, υπέρτατο ρυθμιστή και επιδιαιτητή του δημόσιου βίου. Το Σύνταγμα επικυρώθηκε και ο Νάσερ εξελέγη πρόεδρος της χώρας με δημοψήφισμα στις 23 Ιουνίου 1956 και ανακηρύσσει την Αίγυπτο σοσιαλιστικό κράτος με μονοκομματικό πολιτικό σύστημα και επίσημη θρησκεία το Ισλάμ. Μια περίοδος ραγδαίων μεταρρυθμίσεων ξεκινά: μεγάλες εκτάσεις γης διανέμονται σε φτωχούς ενώ η βιομηχανία της χώρας σταδιακά εθνικοποιείται. Την ίδια χρονιά ο Νάσερ αποφάσισε και την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ, γεγονός που οδήγησε την Αίγυπτο σε μονοετή πολεμική σύγκρουση με την Αγγλία και το Ισραήλ. Δυο χρόνια αργότερα, το 1958, ιδρύεται η Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία, μια σύμπραξη της Αιγύπτου με τη Συρία, την Υεμένη και το Λίβανο. Η σύμπραξη αυτή συγκροτήθηκε στα πλαίσια του Σοσιαλιστικού Παναραβισμού, μιας ιδέας που προωθήθηκε από το Νάσερ. Παράλληλα, την ίδια περίοδο ξεκινά η στενή προσέγγιση της Αιγύπτου με τη Σοβιετική Ένωση. Το 1961, και μετά την αποχώρηση της Συρίας, η Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία διαλύεται ενώ 6 χρόνια αργότερα, το 1967, με αφορμή την αποχώρηση των δυνάμεων του Ο.Η.Ε. από τη χερσόνησο του Σινά και την ανακατάληψη της περιοχής από τις στρατιωτικές δυνάμεις του Ισραήλ ξεκινά ο πόλεμος των έξι ημερών, από τον οποίο η Αίγυπτος καταλήγει ηττημένη με τεράστιο κόστος σε ανθρώπινες ζωές. Παρά τη «κοινωνική πολιτική» που φαίνεται πως άσκησε ο Νάσερ, η αστυνομοκρατούμενη εσωτερική πολιτική

ήταν βασικό χαρακτηριστικό του καθεστώτος ενώ οι δολοφονίες και οι τα βασανιστήρια αντιφρονούντων στη στρατιωτική ηγεσία ήταν συχνό φαινόμενο. Το 1970 ο Νάσερ πέθανε αναπάντεχα. Οι ασυνήθιστες εικόνες στην κηδεία του, με τα εκατομμύρια των πολιτών να κλαίνε στους δρόμους, σίγουρα κάτι σήμαινε. Τουλάχιστον εκείνη την περίοδο, ήταν πολύ δύσκολο να φανταστεί κανείς την Αίγυπτο ή τον αραβικό κόσμο χωρίς τον συγκεκριμένο ηγέτη. Ο θάνατός του σφράγισε μια εποχή ελπίδας για έναν ενωμένο και αναζωογονημένο αραβικό κόσμο²⁷. Μετά το θάνατο του Νάσερ το 1970 την εξουσία αναλαμβάνει ο στρατιωτικός Ανουάρ Σαντάτ και από την αρχή της διακυβέρνησης του εφαρμόζει μια οικονομική πολιτική ανοίγματος στις αγορές, σε αντίθεση με την ασφυκτικά παρεμβατική οικονομική πολιτική που ακολούθησε ο Νάσερ, με σκοπό την ενδυνάμωση του ιδιωτικού τομέα και την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων. Οι στόχοι αυτοί δεν επιτυγχάνονται με αποτέλεσμα το 1974 τα αιγυπτιακά χρέη προς τις τράπεζες να έχουν αυξηθεί από 1,3 σε 2,77 δισεκατομμύρια δολάρια. Όλα αυτά οδηγούν δύο χρόνια αργότερα στην έλευση του Δ.Ν.Τ. στη χώρα. Οι υπεύθυνοι του Δ.Ν.Τ. καταλήγουν πως είναι αναγκαία η περικοπή των επιδοτήσεων του κράτους για τα εισαγόμενα προϊόντα. Όμως, από τα 270 εκατομμύρια δολάρια των επιδοτήσεων τα 205 αφορούν βασικά είδη διατροφής (αλεύρι, λάδι, ρύζι κτλ), κάτι που πρακτικά θα σήμαινε ραγδαία αύξηση των τιμών. Ο Σαντάτ καθυστερεί την εφαρμογή των μέτρων και τα ανακοινώνει το βράδυ της 17^{ης} Ιανουαρίου 1977. Το ίδιο βράδυ καλούνται συγκεντρώσεις στις εργατικές γειτονίες της Αλεξάνδρειας και του Καΐρου και ειδικά στη βιομηχανική περιοχή Χελουάν. Το επόμενο πρωί σε μεγάλα εργοστάσια της χώρας κηρύσσεται απεργία ενώ οι μονάδες καταλαμβάνονται. Οι κινητοποιήσεις που ακολουθούν είναι γεμάτες ένταση. Οι εργάτες και οι νεολαίοι καταστρέφουν πολυτελή αυτοκίνητα και κρατικά κτίρια ενώ αναγκάζουν τους οδηγούς των λεωφορείων να τους οδηγήσουν στην πλατεία Ταχρίρ όπου οι φοιτητές ενώνονται με τους εξεγερμένους. Μετά από τρεις μέρες

---

²⁷ «Η ιστορία του Αραβικού Κόσμου», Albert Hourani, εκδόσεις Ψυχογιός, σ. 563

συγκρούσεων κατά τις οποίες δολοφονήθηκαν 300 άνθρωποι η αστυνομία δηλώνει αδυναμία ελέγχου της κατάστασης. Η κυβέρνηση αποσύρει τα μέτρα, οι επιδοτήσεις παραμένουν σταθερές ενώ επεμβαίνει ο στρατός προκειμένου να κατασταλούν οι τελευταίες εστίες αντίστασης που διατηρούνταν ενεργές. Βέβαια, η τριήμερη εξέγερση του ψωμιού, όπως ονομάστηκε, δεν προέκυψε από το πουθενά αλλά ήταν προϊόν μια σειράς μεγάλων αγώνων που είχαν πραγματοποιηθεί από τη τελευταία περίοδο της διακυβέρνησης Νάσερ. Τον Οκτώβριο του 1973, με τον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ²⁸, οδήγησε την Αίγυπτο στην

---

²⁸ Στις 6 Οκτωβρίου 1973, σε συνεργασία με τον Πρόεδρο της Συρίας Χαφέζ αλ-Άσαντ, ο Σαντάτ εξαπέλυσε τον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ, μια αιφνιδιαστική επίθεση εναντίον των Ισραηλινών Αμυντικών Δυνάμεων (IDF) που είχαν καταλάβει την Χερσόνησο του Σινά (αιγυπτιακό έδαφος πριν τον πόλεμο του 1967) και τα μεγάλης στρατηγικής σημασίας υψώματα του Γκολάν (πρώην συριακό έδαφος). Η απόδοση των αιγυπτιακών και συριακών στρατευμάτων στο αρχικό στάδιο του πολέμου (Επιχείρηση Μπαντρ), αιφνιδίασε τόσο το Ισραήλ όσο και τις υπόλοιπες αραβικές χώρες. Οι αιγυπτιακές δυνάμεις κατάφεραν μια εντυπωσιακή προέλαση σε βάθος 15 χιλιομέτρων μέσα στην κατεχόμενη Χερσόνησο του Σινά, διαρρηγνύοντας και καταστρέφοντας σε μεγάλο μέρος τους τις οχυρώσεις της Γραμμής Μπαρ-Λεβ των Ισραηλινών. Η αμυντική αυτή γραμμή εθεωρείτο αδιαπέραστη και η διάρρηξή της αιφνιδίασε τους πάντες. Ταυτοχρόνως, οι Σύριοι επιτύγχαναν κι αυτοί, μικρότερη, αλλά σταθερή πρόοδο. Μετά τον πρώτο αιφνιδιασμό των Ισραηλινών (δεχόμενοι επίθεση από δυο μεριές), τρεις μεραρχίες του ισραηλινού στρατού υπό την ηγεσία του στρατηγού Αριέλ Σαρόν, επιτέθηκαν στο σημείο σύνδεσης της αιγυπτιακής διάταξης, καταφέροντας από κάποιο κενό να διεισδύσουν μέσα από τα επιτιθέμενα αιγυπτιακά στρατεύματα, να φτάσουν στη Διώρυγα του Σουέζ και να διαπεραιωθούν υπό σφοδρά αιγυπτιακά πυρά πυροβολικού στην απέναντι αιγυπτιακή όχθη, προσπαθώντας να περικυκλώσουν την Β' Αιγυπτιακή Στρατιά. Απέτυχαν όμως και επικεντρώθηκαν στην περικύκλωση της Γ' Αιγυπτιακής Στρατιάς. Την ίδια ώρα, ισραηλινές μηχανοκίνητες και τεθωρακισμένες μεραρχίες απωθούσαν τους Σύρους από τα υψώματα του Γκολάν, κατηφορίζοντας στη συριακή ενδοχώρα. Στο μεταξύ, κατόπιν συμφωνίας ανάμεσα στις Η.Π.Α. και τη Σοβιετική Ένωση, το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. πέρασε το Ψήφισμα 338 στις 22 Οκτωβρίου 1973, ζητώντας την άμεση κατάπαυση του πυρός. Ενώ αρχικά υπήρξε συμφωνία των αντιμαχόμενων μερών, σύντομα οι εχθροπραξίες επαναλήφθηκαν. Οι ισραηλινές αμυντικές δυνάμεις συνέχισαν τις επιχειρήσεις τους στα νώτα των Αιγυπτίων και κατάφεραν να περικυκλώσουν τη Γ' Αιγυπτιακή Στρατιά στις 25 Οκτωβρίου. Αυτή η ενέργεια των Ισραηλινών επέφερε ένταση και ανησυχία μεταξύ των υπερδυνάμεων, και την ίδια μέρα επιβλήθηκε δεύτερη κατάπαυση του πυρός, που σήμανε και τη λήξη του πολέμου. Με το τέλος των εχθροπραξιών, το Ισραήλ είχε αντιστρέψει θεαματικά τον αιφνιδιασμό των πρώτων ημερών σκορπώντας τον πανικό στους Αιγυπτίους και τους Σύρους, φτάνοντας 40 χιλιόμετρα από τη Δαμασκό στο συριακό μέτωπο και μιάμιση μόλις ώρα, 101 χιλιόμετρα, από το Κάιρο. Είχε όμως επιτευχθεί και ο στόχος του Σαντάτ, να αποδείξει στο Ισραήλ ότι ακόμα αποτελούσε κίνδυνο η Αίγυπτος για την υπόστασή του και να το ωθήσει έτσι να διαπραγματευθεί μια πιθανή συμφωνία ειρήνης, υπαναχωρώντας από τις άκαμπτες αρχικές θέσεις του.

απελευθέρωση των αιγυπτιακών περιοχών που είχε καταλάβει το Ισραήλ στον Πόλεμο των Έξι Ημερών του 1967²⁹ (Χερσόνησο του Σινά και Λωρίδα της Γάζας), αναδεικνυόμενος σε ήρωα της Αιγύπτου και για ένα διάστημα, ολόκληρου του αραβικού κόσμου. Δεν αρκέστηκε όμως εκεί, κάνοντας μια γιγάντια στροφή και υπογράφοντας, μετά από μακρές συνομιλίες, την ισραηλινο-αιγυπτιακή Συνθήκη Ειρήνης, με τον ισραηλινό πρωθυπουργό Μέναχεμ Μπέγκιν. Η στροφή αυτή του χάρισε το Νομπέλ Ειρήνης αλλά τον κατέστησε εξαιρετικά μισητό μεταξύ των Αράβων, γεγονός που οδήγησε στην αποβολή της Αιγύπτου από την Αραβική Ένωση (νυν Αραβικό Σύνδεσμο) και στη δολοφονία του κάποια χρόνια αργότερα.

---

²⁹ Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών, γνωστός και ως Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος του 1967 ή Τρίτος Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος, ξέσπασε μεταξύ του Ισραήλ και την Αίγυπτο, την Ιορδανία και τη Συρία. Το Ιράκ, η Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ και η Αλγερία συνεισέφεραν με άντρες και οπλισμό στις Αραβικές δυνάμεις. Το Μάιο του 1967, η Αίγυπτος εκδίωξε τις δυνάμεις του ΟΗΕ από τη χερσόνησο του Σινά, οι οποίες στάθμευαν εκεί από το 1957 (ως συνέπεια της εισβολής του Ισραήλ στο Σινά το 1956), για να παρέχουν μια ειρηνευτική νεκρή ζώνη. Μετά τις απειλές του Ισραήλ εναντίον της συμμάχου της Συρίας, η Αίγυπτος συγκέντρωσε 1000 τεθωρακισμένα και 100.000 στρατιώτες στα σύνορα, έκλεισε τα στενά του Τίραν σε όλα τα πλοία που έφεραν ισραηλινή σημαία ή μετέφεραν υλικά στρατηγικής σημασίας και έκανε πρόσκληση για ενωμένη Αραβική απάντηση στο Ισραήλ. Στις 5 Ιουνίου 1967, το Ισραήλ εξαπέλυσε αιφνιδιαστική επίθεση εναντίον των αεροπορικών δυνάμεων της Αιγύπτου, φοβούμενο άμεση εισβολή από την Αίγυπτο. Η υπεροχή στον αέρα (κατέστρεψε τα περισσότερα αιγυπτιακά αεροσκάφη με απώλειες 19 από τα 197 δικά του), υπήρξε το καθοριστικό ισραηλινό όπλο. Σε απάντηση, η Ιορδανία επιτέθηκε στη δυτική Ιερουσαλήμ και στη Νετάνια, αλλά η ισραηλινή απάντηση ήταν άμεση. Στο τέλος του πολέμου το Ισραήλ είχε κερδίσει τον έλεγχο της ανατολικής Ιερουσαλήμ, της Λωρίδας της Γάζας, της Δυτικής Όχθης, των Υψιπέδων του Γκολάν και της Χερσονήσου του Σινά.

Μετά τη δολοφονία Σαντάτ, το 1981, την εξουσία αναλαμβάνει ο αξιωματικός Χόσνι Μουμπάρακ, και από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 ξεκινά ένας νέος κύκλος ταξικών ανταγωνισμών. Υπό το «βάρος» της καπιταλιστικής κρίσης, μεγάλες βιομηχανικές μονάδες ιδιωτικοποιούνται, με αποτέλεσμα τη χειροτέρευση των εργασιακών συνθηκών και την αύξηση της ανεργίας. Από τα μέσα του 2000 πραγματοποιήθηκαν στην Αίγυπτο 3.000 απεργίες σε διάφορους εργασιακούς τομείς, σε μια χώρα που οι απεργίες και οι συνδικαλισμός βρίσκονται υπό δίωξη. Παράλληλα, με αφορμή την Παλαιστινιακή ιντιφάντα, δημιουργούνται επιτροπές αλληλεγγύης και πραγματοποιούνται κινητοποιήσεις ενάντια στην πολιτική του Αιγυπτιακού κράτους σχετικά με το «Παλαιστινιακό». Όλα αυτά οδήγησαν στην προσπάθεια διοργάνωσης, στις 6 Απριλίου του 2008, μιας μεγάλης γενικής απεργίας, η οποία κατεστάλη άγρια με δεκάδες νεκρούς και τραυματίες και οδήγησε στη δημιουργία του «κινήματος της 6ης Απριλίου» που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην Αιγυπτιακή εξέγερση της 25ης Ιανουαρίου.

5.2. Η επανάσταση του 2011 στην Αίγυπτο

Το κίνημα της Νεολαίας της 6ης Απριλίου αποτελεί μια αιγυπτιακή ακτιβιστική ομάδα που ιδρύθηκε την άνοιξη του 2008 για τη στήριξη των εργαζομένων οι οποίοι σχεδίαζαν να απεργήσουν στις 6 Απριλίου. Οι ακτιβιστές κάλεσαν τους συμμετέχοντες να φορούν μαύρα και να μείνουν στα σπίτια τους την ημέρα της απεργίας. Bloggers και πολίτες δημοσιογράφοι χρησιμοποίησαν Facebook, Twitter, Flickr, τα blogs και άλλα μέσα ενημέρωσης για να ενημερώσουν σχετικά με την απεργία, να προειδοποιήσουν για την δραστηριότητα της αστυνομίας, να εξασφαλίσουν νομική προστασία και να επιστήσουν την προσοχή στις προσπάθειές τους. Από τον Ιανουάριο του 2009, το κίνημα αποτελούνταν από 70.000 άτομα,

κυρίως νέους και μορφωμένους, οι περισσότεροι από τους οποίους δεν ήταν πολιτικά ενεργοί πριν. Οι βασικές ανησυχίες τους περιλαμβάνουν την ελευθερία του λόγου, του νεποτισμού στην κυβέρνηση και τη στάσιμη οικονομία της χώρας. Το κίνημα απαγορεύτηκε από αιγυπτιακό δικαστήριο στις 28 Απριλίου.

Από τις 25 Ιανουαρίου ως και τις 11 Φεβρουαρίου του 2011 έγιναν σε πολλές πόλεις της Αιγύπτου διαδηλώσεις με κύριο αίτημα την παραίτηση του προέδρου Χόσνι Μουμπάρακ και συνθήματα κατά της φτώχειας, της διαφθοράς, της ακρίβειας - ειδικά στα τρόφιμα - της ανεργίας και της αστυνομικής βίας³⁰. Την πρώτη ημέρα των διαδηλώσεων (25η Ιανουαρίου 2011), που ονομάστηκε από τους διοργανωτές «Ημέρα Οργής», σε συγκρούσεις των διαδηλωτών με την αστυνομία, σκοτώθηκαν, ένας αστυνομικός στο Κάιρο και δύο διαδηλωτές στο Σουέζ. Τις επόμενες ημέρες οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν και κορυφώθηκαν μετά την προσευχή της Παρασκευής 28 Ιανουαρίου 2008 οπότε χιλιάδες άνθρωποι συγκρούστηκαν με την αστυνομία, που χρησιμοποίησε και πλαστικές σφαίρες. Ο Αιγύπτιος πρόεδρος διέταξε να βγει στους δρόμους ο στρατός και ανακοίνωσε απαγόρευση της κυκλοφορίας, οι διαδηλωτές όμως αγήφησαν την απαγόρευση. Σύμφωνα με διεθνή δίκτυα, το βράδυ της 28ης Ιανουαρίου οι νεκροί στην Αίγυπτο είχαν φτάσει τους 74 ενώ οι τραυματίες ξεπέρασαν τους 2000. Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (στις 6 Φεβρουαρίου 2011) οι νεκροί είχαν ξεπεράσει τους 300 ενώ οι επίσημες Αιγυπτιακές πηγές ανέφεραν ότι οι νεκροί είναι 11. Πηγή έμπνευσης για τους διαδηλωτές αποτέλεσαν τα γεγονότα στην Τυνησία που οδήγησαν στην παραίτηση του προέδρου, Ζίνε Ελ Αμπεντίνε Μπεν Άλι, και την αποχώρηση του από τη χώρα. Την 1η Φεβρουαρίου 2011, ο πρόεδρος Μουμπάρακ ανακοίνωσε ότι δεν θα έθετε ξανά υποψηφιότητα στις προεδρικές εκλογές. Οι διαδηλωτές απέρριψαν την πρότασή του για να παραμείνει ο ίδιος στην εξουσία μέχρι τις επόμενες

---

³⁰ «Egyptian Revolution: A Demographic Structural Analysis», Korotayev A., Zinkina J., Entelequia. Revista Interdisciplinar 13 (2011), σσ 139–169

εκλογές και απείλησαν με την εκδίωξή του. Την ίδια ημέρα έγινε πορεία περισσότερων από 1 εκατ. διαδηλωτών στην κεντρική πλατεία Ταχρίρ, στο Κάιρο. Στις 2 Φεβρουαρίου οπαδοί του Μουμπάρακ, μεταξύ των οποίων ήταν και άνδρες των δυνάμεων ασφαλείας με πολιτικά, καθώς και απλοί πολίτες που απειλήθηκαν ή δωροδοκήθηκαν για να πάρουν μέρος στη συγκέντρωση των οπαδών του Αιγύπτιου Προέδρου, επιτέθηκαν με σπαθιά, μαχαίρια και μπαστούνια κατά των διαδηλωτών που βρισκόταν στην πλατεία Ταχρίρ με αποτέλεσμα να σκοτωθούν πέντε άνθρωποι και να τραυματιστούν εκατοντάδες άλλοι. Μεταξύ των τραυματιών ήταν και ξένοι δημοσιογράφοι. Οι διαδηλωτές έδωσαν στον Μουμπάρακ τελευταία διορία για να αποχωρήσει από την εξουσία την 4 Φεβρουαρίου, στην οποία δόθηκε η ονομασία Παρασκευή της Αναχώρησης (Friday of Departure), όποτε έγινε μεγάλη διαδήλωση μπροστά από το προεδρικό Μέγαρο. Στις 11 Φεβρουαρίου, ο Αντιπρόεδρος Ομάρ Σουλεϊμάν ανακοίνωσε την παραίτηση του Μουμπάρακ και την ανάληψη της εξουσίας από το Ανώτατο Συμβούλιο των Ενόπλων Δυνάμεων. Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της Αιγύπτου αποφάσισε τη διάλυση του Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος (NDP), το κόμμα του πρώην προέδρου Χόσνι Μουμπάρακ. Όπως ανακοίνωσε το δικαστήριο, το κόμμα υποχρεούται να παραδώσει την περιουσία του στο κράτος. Το Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα μετονομάστηκε σε Νέο Εθνικό Κόμμα, ενώ ηγέτης ορίστηκε ο αντιπολιτευόμενος Ταλάτ Σαντάτ, γιος του δολοφονηθέντος πρώην προέδρου της Αιγύπτου Ανουάρ Σαντάτ. Ο Σαντάτ απηύθυνε έκκληση στις αντικαθεστωτικές ομάδες κατά την περίοδο της κυβέρνησης του Μουμπάρακ να προσαρτηθούν στο νέο κόμμα. Το δικαστήριο έβγαλε την απόφαση αυτή μερικές μόνο μέρες μετά την ανακοίνωσή του για την ανάκριση του Μουμπάρακ και των γιων του.

Ο Μοχάμεντ Μόρσι Ισά Ελ-Αγιάτ είναι ο πέμπτος κατά σειρά Πρόεδρος της Αιγύπτου. Ανέλαβε την εξουσία της χώρας στις 30 Ιουνίου 2012, διαδεχόμενος τον Χόσνι Μουμπάρακ. Ο Μόρσι υπήρξε ηγετικό μέλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και μέλος του Γραφείου

Σχεδιασμού της. Εξελέγη ως ανεξάρτητος βουλευτής στο Λαϊκό Κοινοβούλιο της Αιγύπτου το 2000, καθώς το καθεστώς Μουμπάρακ είχε απαγορεύσει την κάθοδο της Αδελφότητας ως νόμιμο σχηματισμό στις εκλογές. Παρέμεινε στο βουλευτικό αξίωμα μέχρι το 2005. Στις 30 Απριλίου του 2011, μετά τις πρώτες εξεγέρσεις στην χώρα κατά της κυβέρνησης Μουμπάρακ, ο Μόρσι αναλαμβάνει πρώτος πρόεδρος του νεοϊδρυθέντος, από την Μουσουλμανική Αδελφότητα, Κόμματος της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης. Μετά την επικράτηση της Αιγυπτιακής Επανάστασης και την πτώση της κυβέρνησης Μουμπάρακ, η χώρα περιήλθε σε μια μακρά προεκλογική διαδικασία. Πρώτος υποψήφιος του Κόμματος της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης στις εκλογές που θα ακολουθούσαν τέθηκε ο Καϊράτ ελ-Σατέρ, ο οποίος είχε φυλακιστεί από το 2007 από την κυβέρνηση Μουμπάρακ έως τον Μάρτιο του 2011, όταν αφέθηκε ελεύθερος από το Ανώτατο Συμβούλιο των Ενόπλων Δυνάμεων. Ο Ελ-Σατέρ δεν μπόρεσε να λάβει μέρος στην εκλογική διαδικασία ως υποψήφιος πρόεδρος, αφού το Ανώτατο Συμβούλιο των Ενόπλων Δυνάμεων, που κατείχε την εξουσία την μεταβατική περίοδο, απέρριψε στις 31 Μαρτίου του 2012 την υποψηφιότητά του καθώς, σύμφωνα με τη νομοθεσία, έπρεπε να μην είχε φυλακιστεί για τουλάχιστον 6 χρόνια πριν την εκλογική διαδικασία. Μετά τον αποκλεισμό του Ελ-Σατέρ, η Μουσουλμανική Αδελφότητα, μέσω του Κόμματος της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης, όρισε ως υποψήφιο τον Μόρσι. Καθώς η Αδελφότητα είχε δηλώσει πως δεν θα κατέβαζε μέλος της για υποψήφιο στην εκλογική διαδικασία, για να κατευνάσει έτσι τους φόβους της Δύσης για μετατροπή της Αιγύπτου σε ισλαμιστικό κράτος, ο Μόρσι υποχρεώθηκε σε παραίτηση από μέλος της. Στον πρώτο γύρο των εκλογών που διεξήχθη στις 23 με 24 Μαΐου του 2012, ο Μόρσι κατέλαβε την πρώτη θέση, διαψεύοντας τα προγνωστικά που ήθελαν τον ανεξάρτητο Αμπ Μουσσά να έρχεται πρώτος με μεγάλη διαφορά (τελικά τερμάτισε 5^{ος}). Δεύτερος ήρθε ο ανεξάρτητος Αχμέντ Σαφίκ. Οι δυο τους προκρίθηκαν στο δεύτερο γύρο των εκλογών. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, ο Μόρσι παρουσίασε τον Σαφίκ ως συνεχιστή της πολιτικής

Μουμπάρακ. Αντίθετα, κατηγορήθηκε ως υπερσυντηρητικός, με κάποια μέσα ενημέρωσης να συνδέουν αυτόν και την Μουσουλμανική Αδελφότητα με τις δράσεις εξτρεμιστών Μουσουλμάνων και τις σφαγές Χριστιανών στη χώρα εκείνη την εποχή. Στον επαναληπτικό γύρο της 16ης με 17ης Ιουνίου, ο Μόρσι κατέλαβε ξανά την πρώτη θέση. Στις 24 Ιουνίου ανακοινώθηκε και επίσημα ως νικητής των εκλογών. Την ίδια ημέρα υπέβαλε την παραίτησή του από την προεδρία του Κόμματος της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης. Ορκίστηκε πρόεδρος της Αιγύπτου στις 30 Ιουνίου του 2012. Ως πρόεδρος της χώρας, ο Μόρσι βρέθηκε αρχικά αναγκασμένος να αντιμετωπίσει τον κρατικό μηχανισμό που ήταν στελεχωμένος από πολλούς πρώην οπαδούς του Μουμπάρακ. Υπήρχαν φόβοι πως οι προσπάθειές του θα οδηγούσαν σε ρήξη με πολλά μέλη του, κυρίως με τους στρατιωτικούς. Στις πρώτες του δημόσιες δηλώσεις στην πλατεία Ταχρίρ, υποσχέθηκε ότι θα προχωρούσε στην απελευθέρωση των διαδηλωτών που περίμεναν να δικαστούν σε στρατοδικεία αλλά και ότι θα προσπαθούσε να απελευθερώσει τον σείχη Ομάρ Αμπντέλ Ραχμάν, ο οποίος παρέμενε φυλακισμένος στις ΗΠΑ για τη συμμετοχή του στην βομβιστική επίθεση του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου το 1993. Επιπλέον, προσπάθησε να επηρεάσει τις συζητήσεις για το νέο σύνταγμα της χώρας. Προσπάθησε να ευνοήσει ένα σύστημα που θα περιείχε μέτρα που προστάτευαν τους πολίτες, αλλά ταυτόχρονα θα κατοχύρωνε το ισλαμικό δίκαιο. Το προσχέδιο του νέου Συντάγματος, που υιοθετήθηκε τελικά, όριζε το Ισλάμ ως θρησκεία του κράτους, έδινε κεντρικό ρόλο στη Σαρία ως βασική πηγή της νομοθεσίας (και αντίστοιχα στο Χριστιανισμό και τον Ιουδαϊσμό ως βασική πηγή νομοθεσίας για τους Χριστιανούς και τους Εβραίους της χώρας), όριζε ότι το κράτος θα προστατεύει την αιγυπτιακή οικογένεια και θα προάγει τα ήθη και τις αξίες της, απαγόρευε σε ανώτερα στελέχη του Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος του Μουμπάρακ να πάρουν μέρος στις τοπικές ή τις βουλευτικές εκλογές επί 10 χρόνια, ενώ απουσίαζε από αυτό μια ρητή κατοχύρωση της ισότητας των δύο φύλων. Στις αρχές Ιουλίου του 2012 προσπάθησε να επαναφέρει τα μέλη του κοινοβουλίου που είχε

διαλυθεί ένα μήνα νωρίτερα και στο οποίο κυριαρχούσαν οι ισλαμιστές του Κόμματος της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης και άλλων ισλαμιστικών ομάδων, κάτι που έφερε την αντίδραση του Ανώτατου Συμβουλίου των Ενόπλων Δυνάμεων³¹. Στις 2 Αυγούστου όρισε ως πρωθυπουργό της χώρας, μετά την παραίτηση του Καμάλ Γκανζούρι, τον πρώην υπουργό Υδάτινων Πόρων και Άρδευσης, Χισάμ Καντίλ, ο οποίος σχημάτισε κυβέρνηση συνεργασίας των κομμάτων της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης, του Κόμματος Ελ-Βασάτ και του Κόμματος Αλ-Ναχντά. Ο Μόρσι αντιτάχθηκε σε συνταγματικές διατάξεις που περιόριζαν την εξουσία του, ενώ απαίτησε την παραίτηση των επικεφαλής των Ενόπλων Δυνάμεων και του Επιτελείου Στρατού. Στην εξωτερική του πολιτική, ο Μόρσι κατάφερε να λάβει τη στήριξη των χωρών του Περσικού Κόλπου. Επιπλέον, δήλωσε πως η Αίγυπτος θα τιμήσει τις υπογραφές της σε όλες τις διεθνείς συμφωνίες που είχε συνάψει μέχρι τότε. Τον Νοέμβριο του 2012, η παρέμβασή του στην κρίση στη Μέση Ανατολή, μετά τις εχθροπραξίες μεταξύ Ισραήλ και Χαμάς στη Λωρίδα της Γάζας, υπήρξε κομβική και οδήγησε τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές σε επίτευξη εκεχειρίας. Στο εξωτερικό, οι αναλυτές ανέδειξαν τη συμβολή του, ενίσχυσαν τη φήμη του και αναβάθμισαν το ρόλο της Αιγύπτου για την ειρήνη στην περιοχή. Η απόφασή του, όμως, τις επόμενες ημέρες, να προχωρήσει σε προεδρικό διάταγμα με το οποίο προστάτευε την συντακτική συνέλευση από την συμφωνημένη διάλυση της τον Δεκέμβριο για επιπλέον δύο μήνες, ενώ ταυτόχρονα προστάτευε με τον ίδιο τρόπο την Άνω Βουλή, στην οποία κυριαρχούν οι ισλαμιστές, και αντικαθιστούσε τον γενικό εισαγγελέα, προκάλεσαν νέα ανάφλεξη στο εσωτερικό της χώρας. Ταυτόχρονα, με το ίδιο διάταγμα αφαιρούσε από την δικαιοσύνη ή οποιαδήποτε άλλη αρχή την ικανότητα να προσβάλλουν τις αποφάσεις του από την στιγμή της ορκωμοσίας του ως πρόεδρος μέχρι την έναρξη ισχύος του νέου Συντάγματος. Η αντιπολίτευση οργάνωσε διαμαρτυρίες στο Κάιρο,

---

³¹ «Αίγυπτος: «Μπρα-ντε-φερ» μεταξύ προέδρου και στρατιωτικών», «Αίγυπτος: Αναστέλλεται η εφαρμογή του διατάγματος Μούρσι», Το Βήμα, 10/07/2012

κατηγορώντας τον Μόρσι για δικτατορικές υπερεξουσίες. Μολονότι ο Μόρσι απέσυρε το διάταγμα τις επόμενες ημέρες, η ένταση συνεχίστηκε με αφορμή το δημοψήφισμα για το νέο Σύνταγμα, με βίαιες συγκρούσεις μεταξύ οπαδών της Κυβέρνηση και της αντιπολίτευσης. Στην επέτειο ενός έτους από την ανάληψη καθηκόντων από την κυβέρνηση Μόρσι, νέες μαζικές διαδηλώσεις διαμαρτυρίας ξέσπασαν στη χώρα. Στις 30 Ιουνίου 2013, χιλιάδες αντικυβερνητικοί διαδηλωτές συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Ταχρίρ. Οι διαδηλωτές, με την υποστήριξη της αντιπολίτευσης, ζητούσαν πρόωρες εκλογές και απομάκρυνση του Μόρσι από την εξουσία, κατηγορώντας τον για τη φιλοϊσλαμική του πολιτική, τις εξουσίες που είχε αποκτήσει μέσω των παρεμβάσεών του και τον διορισμό σε σημαντικές θέσεις της διοίκησης μελών της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Τα πνεύματα είχαν οξυνθεί τις προηγούμενες ημέρες, κατά τις οποίες είχαν πραγματοποιηθεί επιθέσεις στα γραφεία της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και διάφορα περιστατικά βίας σε όλη τη χώρα. Ο Στρατός, από τη μεριά του, είχε διακηρύξει πως είναι έτοιμος να «σώσει το έθνος» και πως δεν θα επέτρεπε μια «επίθεση κατά της θέλησης του λαού»³² και τη διολίσθηση της χώρας σε «ανεξέλεγκτη σύγκρουση». Κατά την διάρκεια των διαδηλώσεων σημειώθηκαν νέες αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ των υποστηρικτών και των ενάντιων της κυβέρνησης, με τον Μόρσι να αρνείται κάθε ενδεχόμενο να απομακρυνθεί από την εξουσία. Οι διαδηλωτές κατέλαβαν τα κεντρικά γραφεία της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, ενώ το κίνημα Τάμαροντ, που πρωταγωνιστούσε στις διαδηλώσεις, κάλεσε τον Μόρσι να παραιτηθεί μέχρι το απόγευμα της Τρίτης 2 Ιουλίου ή να βρεθεί αντιμέτωπος με «πλήρη πολιτική ανυπακοή» στους δρόμους της χώρας³³. Τότε, ο Στρατός αποφάσισε να παρέμβει. Με τελεσίγραφο προς τον Μόρσι, την 1 Ιουλίου 2013, καλούσε τον πρόεδρο της Αιγύπτου να ακούσει τους διαδηλωτές και να παραδώσει την

---

³² «Παρών δηλώνει ο στρατός στην Αίγυπτο πριν τις διαδηλώσεις κατά Μόρσι», ΔΟΛ μέσω in.gr, 23/06/2013

³³ «Αίγυπτος: Τελεσίγραφο του κινήματος Τάμαροντ προς τον πρόεδρο Μόρσι», Αυγή, 01/07/2013

εξουσία, δίνοντάς του μια διορία 48 ωρών. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση Μόρσι κατέρρευε στο εσωτερικό της. Αρκετοί υπουργοί της κυβέρνησης παραιτήθηκαν υπό το βάρος των διαδηλώσεων σε όλη τη χώρα, ανάμεσα τους και ο υπουργός Εξωτερικών της χώρας Μοχάμεντ Καμέλ Αμπρ, ενώ επικεφαλής του Στρατού είχε τεθεί ο υπουργός Άμυνας, στρατηγός Αμπντέλ Φατάχ αλ-Σίσι³⁴. Ο Μόρσι απέρριψε το τελεσίγραφο ενώ δήλωσε πως ο ίδιος θα συνέχιζε τη δική του πορεία για να επιτευχθεί «εθνική συμφιλίωση», με την Μουσουλμανική Αδελφότητα να κατηγορεί τον στρατό για προετοιμασία πραξικοπήματος. Όλες οι πλευρές, κυβέρνηση, στρατός και διαδηλωτές, δήλωσαν έτοιμοι και αποφασισμένοι για όλα, δυναμιτίζοντας περισσότερο το κλίμα. Ο Μόρσι ξεκαθάρισε άλλη μια φορά πως δεν είχε καμία πρόθεση να παραιτηθεί και κάλεσε σε σχηματισμό «κυβέρνησης εθνικής συναίνεσης»³⁵. Με διάγγελμά του, κάλεσε τις δυνάμεις του στρατού να αποσύρουν το τελεσίγραφο. Την Τετάρτη 3 Ιουλίου 2013, και ενώ οι διαδηλώσεις συνεχίζονταν, αμέσως μετά την λήξη της διορίας 48 ωρών δυνάμεις του Στρατού κατέλαβαν το κτήριο της κρατικής τηλεόρασης και έθεσαν σε περιορισμό τον Μοχάμεντ Μόρσι, καταλαμβάνοντας περιμετρικά το στρατόπεδο της Ρεπουμπλικανικής Φρουράς, όπου βρισκόταν και συνέχιζε να εργάζεται ο πρόεδρος της Αιγύπτου. Ο Στρατός καθαίρεσε τον πρόεδρο Μόρσι του αξιώματός του και ανέστειλε την ισχύ του Συντάγματος, παρουσιάζοντας τον οδικό χάρτη που είχε σχεδιάσει τις προηγούμενες ημέρες το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο, ο οποίος θα οδηγήσει τη χώρα μέχρι τις προεδρικές και βουλευτικές εκλογές. Ο Στρατός παραχώρησε την εξουσία της χώρας στον πρόεδρο του Συνταγματικού Δικαστηρίου, δικαστή Αντλί Μανσούρ, του οποίου ο διορισμός αναγγέλθηκε στην τηλεόραση από τον υπουργό Άμυνας Αμπντούλ Φατάχ αλ

---

³⁴ «Φυλλορροεί η αιγυπτιακή κυβέρνηση», Ελευθεροτυπία, 02/07/2013

³⁵ «Απορρίπτει ο Μόρσι το χακί τελεσίγραφο και θα επιδιώξει συμφιλίωση», ΔΟΛ μέσω in.gr, 02/07/2013

Σίσι³⁶. Μετά την ορκωμοσία του στις 4 Ιουλίου, ο Μανσούρ επανέφερε το αξίωμα του Αντιπροέδρου και διόρισε στη θέση αυτή τον ηγέτη της αντιπολίτευσης Μοχάμεντ Ελ Μπαραντέι. Στις 8 Ιουλίου, ο Μανσούρ εξέδωσε διάταγμα προτείνοντας τροποποιήσεις στο Σύνταγμα του 2012, η ισχύς του οποίου αναστάλη μετά το αιγυπτιακό πραξικόπημα της 3ης Ιουλίου 2013. Παράλληλα, πρότεινε τη διεξαγωγή ενός δημοψηφίσματος για να εγκριθούν αυτές οι αλλαγές και έπειτα να διεξαχθούν εθνικές εκλογές. Στις 9 Ιουλίου διορίστηκε πρωθυπουργός ο οικονομολόγος Χάζεμ ελ Μπεμπλάουι. Περίπου δύο εβδομάδες μετά το άτυπο πραξικόπημα, ο προσωρινός Αιγύπτιος πρόεδρος Αντλί Μανσούρ διόρισε με διάταγμα μια 10μελή επιτροπή εμπειρογνομόνων, η οποία από την επόμενη κιάλας ημέρα ανέλαβε την τροποποίηση του Συντάγματος της Αιγύπτου. Εντός 30 ημερών, η εν λόγω επιτροπή, που την αποτελούσαν τέσσερις καθηγητές πανεπιστημίου και έξι δικαστικοί, ανέλαβε να προτείνει μια σειρά συνταγματικών τροπολογιών. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε και στις 21 Αυγούστου το Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας (National Salvation Front – NSF), αποκήρυξε τις τροποποιήσεις του Συντάγματος του 2012, που κατάφερε να περάσει ο Μόρσι. Στη συνέχεια, μια 50μελής επιτροπή, η οποία αποτελείται από θρησκευτικούς αξιωματούχους, πολιτικούς, συνδικαλιστές, αξιωματικούς των αιγυπτιακών ενόπλων δυνάμεων, γυναίκες, καθώς και 10 νέους σε ηλικία Αιγύπτιους που έλαβαν μέρος στην επανάσταση της 25ης Ιανουαρίου 2011, κλήθηκαν να επανεξετάσουν τις προτάσεις της προαναφερθείσας 10μελούς επιτροπής. Οι αιγυπτιακές ένοπλες δυνάμεις και οι αντίπαλοι της Μουσουλμανικής Αδελφότητας θεωρούν ότι το Σύνταγμα της Αιγύπτου είναι «προϊόν» μιας επιτροπής ισλαμιστών στην πλειοψηφία της και ότι δεν προστατεύει τις προσωπικές ελευθερίες και τα δικαιώματα των μειονοτήτων, αλλά ούτε και την ελευθερία της έκφρασης. Ο αιγυπτιακός στρατός ανακοίνωσε ότι για το νέο Σύνταγμα θα πρέπει να προγραμματισθεί δημοψήφισμα πριν τη διεξαγωγή των

---

³⁶ «Adly Mansour, Chief Justice of Egypt's Supreme Constitutional Court, Named Interim President»,

βουλευτικών εκλογών. Ωστόσο, οι υποστηρικτές της Μουσουλμανικής Αδελφότητας δεν προθυμοποιήθηκαν να λάβουν μέρος και κατήγγειλαν την όλη διαδικασία. Σχετικά με τη συμμετοχή των αξιωματικών, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι ο αιγυπτιακός στρατός είναι ο πρωταγωνιστής και ο ρυθμιστής των πολιτικών εξελίξεων. Στην ιδιοκτησία του ανήκει ένα σημαντικό μέρος του κρατικού προϋπολογισμού. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την αυτονομία των ενόπλων δυνάμεων, το απόρρητο του στρατιωτικού προϋπολογισμού και την επιλογή της ηγεσίας ενώ, επίσης, παρέχει επιπρόσθετες εξουσίες εν καιρώ πολέμου, αλλά και επίσημο ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και της εθνικής στρατηγικής για την ασφάλεια της χώρας. Επιπρόσθετα, τους δίνει το δικαίωμα να δικάζουν πολίτες υπό ορισμένες συνθήκες στα στρατοδικεία, παρά τις έντονες αντιδράσεις εγχώριων και διεθνών οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συνεπώς, είτε αναλάβουν την εξουσία οι ισλαμιστές είτε οι κοσμικοί, ο αιγυπτιακός στρατός θα παρακολουθεί, θα συμβουλεύει και θα παρεμβαίνει στην εκτελεστική εξουσία όποτε το κρίνει απαραίτητο³⁷. Το δημοψήφισμα έλαβε χώρα στις 14 και 15 Ιανουαρίου 2014 και ήταν η πρώτη ψηφοφορία στην Αίγυπτο, μετά την ανατροπή από τον στρατό του προέδρου της χώρας, Μοχάμεντ Μόρσι. Η Μουσουλμανική Αδελφότητα, από την οποία προέρχεται και ο Μόρσι, είχε καλέσει σε μποϊκοτάζ της ψηφοφορίας, η οποία χαρακτηρίστηκε και «ψήφος εμπιστοσύνης» ή μη για τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης, υπουργό Άμυνας και αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων, στρατηγό Αμπντέλ Φατάχ Αλ Σίσι. Η συντριπτική πλειοψηφία των Αιγυπτίων που ψήφισαν στο διήμερο δημοψήφισμα ενέκρινε το νέο σύνταγμα της χώρας, γεγονός που έδωσε την ώθηση στον Αμπντέλ Φατάχ Αλ Σίσι να παραιτηθεί από τη θέση του υπουργού Άμυνας της χώρας ώστε να μπορέσει να είναι υποψήφιος στις προεδρικές εκλογές του Μαΐου 2014. Ως κύρια αντίπαλος του Σίσι, η Μουσουλμανική Αδελφότητα, μπούκωταρε σε μεγάλο βαθμό τις

---

³⁷ «Αίγυπτος: Ο στρατός, οι ισλαμιστές και η Αραβική Άνοιξη», Βασίλης Γιαννακόπουλος, Ελευθεροτυπία,

εκλογές, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο για την συντριπτική νίκη του. Επιπλέον, μόνο ένας υποψήφιος, ο Χαμαντίν Σαμπάχι³⁸ του αντιστάθηκε. Το 2012, στις προηγούμενες προεδρικές εκλογές, ο Σαμπάχι είχε καταλάβει την τρίτη θέση ανάμεσα σε 13 υποψηφίους. Ωστόσο, ήταν σαφές ότι δεν μπορούσε να ανταγωνιστεί τη δημοτικότητα του Σίσι, ο οποίος ήταν το πλέον εξέχον μέλος της στρατιωτικής ηγεσίας που κυβέρνησε την Αίγυπτο μετά την ανατροπή του Μόρσι στα μέσα του 2013. Η πικρή απογοήτευση, ο θυμός και η οργή του μεγαλύτερου μέρους του αιγυπτιακού κοινού από το καθεστώς της Μουσουλμανικής Αδελφότητας ενίσχυσαν την αίσθηση ότι η Αίγυπτος χρειάζεται έναν ισχυρό ηγέτη που μπορεί να αποκαταστήσει τη σταθερότητα στην Αίγυπτο, να καταπολεμήσει την εγχώρια τρομοκρατία, να επιβάλει το νόμο και την τάξη, να ανοικοδομήσει την οικονομία, η οποία έχει συρρικνωθεί από την πτώση του Μουμπάρακ από την εξουσία. Το γεγονός ότι ο ίδιος απολαμβάνει της πλήρους υποστήριξης άλλων ανώτερων στρατιωτικών προσωπικοτήτων είναι ένα σημαντικό πλεονέκτημα³⁹.

---

³⁸ Ο Χαμαντίν Σαμπάχι, μια πολύ γνωστή προσωπικότητα στην Αίγυπτο, ήταν ένας από τους ηγέτες των φοιτητών στη δεκαετία του 1970, ένας αριστερός Νασερίτης ακτιβιστής που συνελήφθη αρκετές φορές, και ένα εξέχον μέλος του κοινοβουλίου για μια δεκαετία. Ήταν ένας από τους ηγέτες της επανάστασης του Ιανουαρίου του 2011, που ανέτρεψε το καθεστώς του Μουμπάρακ, αντιτάχθηκε στη Μουσουλμανική Αδελφότητα και θεωρήθηκε ως κάποιος που αντιπροσώπευε τις αξίες της επανάστασης.

³⁹ «The Election of Abd al-Fatah el-Sisi as President of Egypt», Ephraim Kam, INSS Insight No. 557, 03/06/2014

5.3. Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι

Οι αδελφοί «Μουσουλμάνοι» είναι μια οργάνωση που δημιουργήθηκε στην Αίγυπτο το 1928 με ιδρυτή τον Χάσαν Αλ Μπάνα, ο οποίος θεωρείται ο πατέρας του σύγχρονου Ισλαμιστικού κινήματος. Το κίνημα των αδελφών μουσουλμάνων είναι το αρχαιότερο σουνιτικό και υποστήριζε τη σημασία της επανίδρυσης του Χαλιφάτου ως του πρώτου απαραίτητου βήματος για την εφαρμογή του Ισλαμικού Νόμου. Ο Αλ Μπάνα θεωρούσε ότι ο μόνος τρόπος για να αναγεννηθεί το Ισλάμ ήταν η αντίσταση στις κοσμικές ιδέες της Δύσης και η προώθηση του Ισλάμ ως πολιτικής ιδεολογίας. Επί δύο δεκαετίες, ο Αλ Μπάνα εργάστηκε πυρετωδώς προκειμένου να σφυρηλατήσει το κίνημά του και να προωθήσει τις ιδέες του. Η Μουσουλμανική Αδελφότητα υποστήριξε το 1952 το κίνημα των «Ελεύθερων Αξιοματικών» του Νάσερ στην Αίγυπτο. Μετά την ανάληψη της εξουσίας από το Νάσερ, το νέο καθεστώς εκδίωξε τους Αδελφούς Μουσουλμάνους.

Ένας από τους σημαντικούς ιδεολογικούς πατέρες αυτής της οργάνωσης, μαζί με τον Χάσαν αλ Μπάνα, είναι ο Σαήντ Κουτμπ, ο γνωστός και ως Τρότσκι του Ισλαμισμού, ο οποίος συνεχίζοντας στα χνάρια του προκατόχου του πρέσβευε την αναγκαιότητα της εγκαθίδρυσης ενός Ισλαμικού κράτους, το οποίο θα σηματοδοτούσε την υποταγή της Μουσουλμανικής κοινότητας στον Ισλαμικό Νόμο και στο Θέλημα του Αλλάχ. Ο Κουτμπ αποτελεί τον εκφραστή του ακραίου πολιτικού Ισλάμ. Ήταν ο πρώτος σύγχρονος Ισλαμιστής που αναφέρθηκε στην αναγκαιότητα της Τζιχάντ, προκειμένου να εγκαθιδρυθεί το ισλαμικό κράτος. Ο Κουτμπ και οι οπαδοί του αποτελούσαν την πιο ριζοσπαστική και ακραία πτέρυγα του κινήματος.

Σε πλήρη συνάρτηση με τα πρόσφατα γεγονότα στην Αίγυπτο, οι ηγεμονικές φιλοδοξίες των Αδελφών Μουσουλμάνων επιτάχυναν την απαξίωσή τους. Προσέκρουσαν, επίσης, στην αντίσταση του κρατικού μηχανισμού, που αποτελείτο πάντοτε από αστυνομικούς, δικαστές

και αξιωματούχους του παλαιού καθεστώτος, οι οποίοι είναι ορκισμένοι εχθροί της Αδελφότητας. Δημιουργώντας το δικό τους «βαθύ κράτος», οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι, παραμερίζοντας δικαστές, κυβερνήτες και διάφορους αξιωματούχους για να τοποθετήσουν δικούς τους ανθρώπους στον κρατικό μηχανισμό, αποξενώθηκαν και από τους ενδεχόμενους συμμάχους τους στο εσωτερικό της Αριστεράς, αλλά και των σαλαφιστών.

Η συντριβή της Αδελφότητας σημαίνει και το τέλος της αύρας της ακαταμάχητης δύναμης που περιέβαλλε κάποτε τον ισλαμισμό. Η Μουσουλμανική Αδελφότητα ήταν μια μάλλον συντηρητική οργάνωση που προωθούσε τη θρησκευτική ευσέβεια, τον οικονομικό φιλελευθερισμό και τη φιλανθρωπία προς τους φτωχότερους, ενώ παράλληλα δεν διεκδικούσε κανένα μονοπώλιο στον ισλαμισμό. Οι οπαδοί της βρίσκονται σήμερα στη φυλακή ή στην παρανομία. Στο σύντομο πέρασμά τους από την εξουσία, οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι απέφυγαν να ξεκινήσουν μια διαδικασία απότομου εξισλαμισμού της κοινωνίας. Στόχος τους ήταν, κυρίως, η εδραίωση της πολιτικής τους κυριαρχίας στο θεσμικό επίπεδο. Δεν είναι τυχαίο ότι, όταν εκδηλώθηκε το πραξικόπημα, η κυβέρνηση Μόρσι υπερασπίστηκε τον εαυτό της με το επιχείρημα της νομιμότητας και όχι κάνοντας αναφορά στον ισλαμικό νόμο. Από την άποψη αυτή, ο φόβος της Δύσης ότι η «αραβική άνοιξη» θα κατέληγε σε διάχυση του ισλαμισμού στο σύνολο της Μέσης Ανατολής δεν φαίνεται να ευσταθεί. Στην ίδια την Αίγυπτο, το στρατιωτικό πραξικόπημα έγινε με τις ευλογίες του νεολαιίστικου κινήματος Ταμαρόντ, της Εκκλησίας των Κοπτών και διάφορων κοσμικών φιλελεύθερων οργανώσεων. Ο φιλελευθερισμός που κηρύσσουν οι οργανώσεις αυτές προφανώς δεν περιελάμβανε την υπεράσπιση του πολιτικού πλουραλισμού, ο οποίος αποδεικνύεται ασύμβατος με τον αποκλεισμό των Αδελφών Μουσουλμάνων. Τώρα πια, ο πλουραλισμός κινδυνεύει να εξαφανιστεί σε όλα τα επίπεδα. Η λογοκρισία που έχει επιβάλει το νέο καθεστώς αποδεικνύεται, στην πραγματικότητα, πιο ασφυκτική από ότι στην εποχή

του Χόσνι Μουμπάρακ. Όχι μόνο οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι έχουν σβηστεί βίαια από τον χάρτη, αλλά η απαγόρευσή τους έχει συνοδευτεί και από μια εκστρατεία, με την οποία οι οπαδοί της Αδελφότητας εξομοιώνονται με «τρομοκράτες» που χρηματοδοτούνται από το εξωτερικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΚΥΡΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

6.1. Μετανάστευση

Οι εκτεταμένες αντικυβερνητικές διαδηλώσεις που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο της «Αραβικής Άνοιξης» στις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, προκάλεσαν τη μετακίνηση μεγάλου αριθμού Αράβων πολιτών, αλλά και ατόμων τρίτων χωρών. Μάλιστα, η Μεσόγειος Θάλασσα χαρακτηρίστηκε ως «το πιο θανατηφόρο θαλάσσιο πέρασμα για πρόσφυγες και μετανάστες το 2011», καθώς πολύ μεγάλος αριθμός προσφύγων πνίγηκαν ή χάθηκαν στην προσπάθεια τους να διασχίσουν τη Μεσόγειο και να φτάσουν στην Ευρώπη⁴⁰. Παρότι στο πλαίσιο της Αραβικής Άνοιξης, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) κατέβαλε προσπάθειες προκειμένου να ενισχύσει τη συνεργασία της με τις χώρες του Κόλπου, τον Οργανισμό της Ισλαμικής Συνεργασίας (Organization of Islamic Cooperation), τον Αραβικό Σύνδεσμο (Arab League States) και άλλες ανθρωπιστικές οργανώσεις, συνεχίζει να συνεργάζεται με την Υπηρεσία Αρωγής και Έργων του ΟΗΕ

---

⁴⁰ «Μεσόγειος: Το πιο θανατηφόρο θαλάσσιο πέρασμα για πρόσφυγες και μετανάστες το 2011», Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 31/01/2012

(United Nations Relief and Works Agency) που παρέχει βοήθεια στους Παλαιστίνιους πρόσφυγες, ώστε να επιλυθεί το μεταναστευτικό και προσφυγικό πρόβλημα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, εντούτοις η κατάσταση παραμένει εξαιρετικά ανησυχητική. Εξαιτίας των γεωπολιτικών εξελίξεων που σημειώθηκαν στην Τυνησία, τη Λιβύη, τη Συρία και την Υεμένη σημειώθηκε μαζική είσοδος Λίβυων και πολιτών τρίτων χωρών στη γειτονική Τυνησία. Παρότι, η χώρα αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα από την «Επανάσταση του Γιασεμιού», ανταποκρίθηκε θετικά και άνοιξε τα σύνορά της. Έκτοτε, καταβάλλει προσπάθειες ανακούφισης και προστασίας των προσφύγων, ενώ τον Ιούνιο του 2011 υπέγραψε Συμφωνία Συνεργασίας με την UNHCR. Μέχρι τα τέλη του 2011, αρκετοί πολίτες τρίτων χωρών –κυρίως της Υποσαχάριας Αφρικής- παρέμεναν σε καταυλισμό της UNHCR στη νότια Τυνησία και αρνούσαν να επιστρέψουν στη Λιβύη, καθώς είχαν κατηγορηθεί ότι εργάζονταν ως μισθοφόροι στο καθεστώς του Καντάφι. Επομένως, αρκετοί από αυτούς είναι πιθανό να εισέλθουν παράνομα μέσω της Μεσογείου στις χώρες της νότιας Ευρώπης. Επιπρόσθετα, μέσω της Αιγύπτου και της χερσονήσου του Σινά, το 2011 ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών και ατόμων που ζητούν άσυλο κατέφθασαν στα νότια σύνορα του Ισραήλ. Επιπλέον, λόγω του ελλείμματος εσωτερικής ασφάλειας που προέκυψε από τη συριακή κρίση, εισήλθε μεγάλος αριθμός προσφύγων στο Λίβανο. Και η Τουρκία έχει επηρεαστεί από τα μεταναστευτικά ρεύματα καθώς είναι χώρα διέλευσης προσφύγων και μη νόμιμων μεταναστών, προερχόμενων κυρίως από την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της νότιας Ασίας, οι οποίοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν ενδιαφέρονται να διαμείνουν στο εσωτερικό της χώρας, αλλά κατευθύνονται προς την Ελλάδα και τη Βουλγαρία με τελικό προορισμό τις χώρες της Ε.Ε. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Άγκυρα εφαρμόζει τη λεγόμενη “Visa-Free Neighbourhood Policy”⁴¹, σύμφωνα με την

---

⁴¹ Τον Ιούνιο του 2010, η Τουρκία, η Ιορδανία, η Συρία και ο Λίβανος υπέγραψαν μια εμπορική συμφωνία, που προβλέπει τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερης διακίνησης αγαθών και ανθρώπων. Αυτή η εμπορική

οποία, οι πολίτες περισσότερων των 60 χωρών δεν υποχρεούνται σε θεώρηση της βίζας τους για να εισέλθουν στην Τουρκία. Το γεγονός αυτό συνιστά ένα σοβαρό γεωπολιτικό παράγοντα που λειτουργεί καταλυτικά στην αύξηση των μεταναστευτικών ρευμάτων προς την Ευρώπη, κυρίως μέσω της Ελλάδας. Η Visa-Free Neighbourhood Policy, αφενός, συνιστά ισχυρή ένδειξη ότι η Τουρκία επαναπροσδιορίζει την εξωτερική της πολιτική σε περιφερειακό επίπεδο και, αφετέρου, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα σχετικά με την ευρωπαϊκή της πορεία.

Υπό αυτό το πρίσμα, η Ελλάδα συνιστά μία από τις κύριες πύλες εισόδου της Ευρώπης για τους πρόσφυγες και τους μη νόμιμους μετανάστες, οι οποίοι προέρχονται από τη Μέση Ανατολή, τη Βόρεια Αφρική, την Υποσαχάρια Αφρική (Σουδάν, Νιγηρία, Αιθιοπία, κτλ), το Κέρασ της Αφρικής (Σομαλία, Ερυθραία) και τη Νότια Ασία (Αφγανιστάν, Πακιστάν, Ινδία, Μπαγκλαντές, κτλ). Η Ελλάδα έχει δοκιμάσει να περιορίσει την παράνομη μετανάστευση, με τη δημιουργία ενός φράχτη κατά μήκος των συνόρων της με την Τουρκία, Αλλά η διασφάλιση των τεράστιων Ευρωπαϊκών χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων έχει αποδειχθεί ότι είναι σχεδόν αδύνατο για την ΕΕ.

Οι παρούσες και οι αναμενόμενες γεωπολιτικές εξελίξεις στον αραβικό κόσμο εκτιμάται ότι θα οδηγήσουν σε μια μακρά περίοδο αστάθειας, αβεβαιότητας και περαιτέρω επιδείνωσης της εσωτερικής ασφάλειας αρκετών χωρών της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, με αποτέλεσμα τη συνέχιση της μαζικής μετακίνησης μέρος του πληθυσμού τους προς ασφαλέστερες περιοχές. Επομένως, τα κύματα των προσφύγων, των παράνομων

συμφωνία ήταν η συνέχεια της προγενέστερης συμφωνίας για ελεύθερη διακίνηση, χωρίς την υποχρέωση θεώρησης διαβατηρίων (Visa-Free), μεταξύ των εν λόγω χωρών. Ακολούθως, στη «Visa-Free λίστα» προστέθηκαν και χώρες όπως η Υεμένη και η Κιργιζία. Επίσης, το Μάρτιο του 2011, η Τουρκία, το Ιράν, η Συρία και το Ιράκ συμφώνησαν στην έκδοση κοινής βίζας και έτσι οι πολίτες αυτών των χωρών μπορούν να ταξιδεύουν ελεύθερα και στις τέσσερις χώρες

μεταναστών, των εκτοπισμένων ατόμων στο εσωτερικό των χωρών τους και των αιτούντων άσυλο, θα συνεχίσουν να συνιστούν μείζονες προκλήσεις σε βάθος χρόνου για την περιοχή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής αλλά και το γειτονικό ευρωπαϊκό νότο.

6.2. Πυρηνική Διασπορά στη Μέση Ανατολή

Η διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής θεωρείται σήμερα μία από τις σημαντικότερες απειλές για τη διεθνή ασφάλεια και ειρήνη. Το αρχικό κλίμα αισιοδοξίας της μεταψυχροπολεμικής εποχής, εντεινόμενο από τις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας να ενισχύσει το νομικό πλαίσιο γύρω από τον έλεγχο των εξοπλισμών, συμπεριλαμβανομένης και της μη διασποράς όπλων μαζικής καταστροφής, μετατράπηκε σύντομα σε ανησυχία για τις δυσκολίες αντιμετώπισης των αναδυόμενων εκφάνσεων του ζητήματος. Οι αλλαγές που συντελούνται στο διεθνές σύστημα, και ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, δημιουργούν ένα μάλλον ασαφές και ανασφαλές περιβάλλον ως προς το ενδεχόμενο απόκτησης και χρήσης των όπλων μαζικής καταστροφής.

Υπό αυτό το πρίσμα, στις 29 Απριλίου 2014, η Σαουδική Αραβία έγινε το πρώτο κράτος στην Μέση Ανατολή, που έκανε επίδειξη των πυρηνικών δυνατοτήτων πυραύλων που διαθέτει, σε πλήρη αντιδιαστολή με το Ισραήλ, που επί δεκαετίες διαθέτει πυρηνικά όπλα, αλλά δεν τα υπαινίχθηκε ποτέ. Οι μακράς εμβέλειας, υγρών καυσίμων βαλλιστικοί πυρηνικοί πύραυλοι DF-3 (για το NATO ονομασία CSS-2), που αγοράστηκαν από την Κίνα πριν 27 χρόνια επιδείχτηκαν για πρώτη φορά δημόσια σε στρατιωτική παρέλαση στην πόλη Χαφάρ Αλ Μπατίν, κοντά στα σύνορα με το Κουβέιτ. Η ενέργεια αυτή αποσκοπούσε στο να γνωστοποιήσει ότι η Μέση Ανατολή βρίσκεται πλέον στο στάδιο του πυρηνικού εξοπλισμού, προκειμένου τα αραβικά κράτη να αντιμετωπίσουν σε μια μελλοντική κρίση, ένα πυρηνικό

Ιράν. Μια πολιτική που έρχεται σε αντίθεση με τη νέα εφαρμοζόμενη αμερικανική διπλωματία στην περιοχή και την επιτευχθείσα προσέγγιση μεταξύ ΗΠΑ και Ιράν, στην οποία αντιτίθενται σφόδρα Σαουδική Αραβία και Ισραήλ.

Η απαρχή του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν σημειώθηκε το 1957, με την σύμπραξη των Η.Π.Α, στο φιλοδυτικό πολιτικό καθεστώς που κατείχε την εξουσία επί 2 αιώνες και διατηρούσε εξαιρετικές σχέσεις με το Ισραήλ, έχοντας ως κοινό αντίπαλο το Ιράκ. Η κατάσταση όμως άλλαξε ριζικά με την Ισλαμική επανάσταση το 1979, όπου αναθεωρήθηκε η φιλοδυτική στάση της χώρας και αμφισβητήθηκε η ύπαρξη ενός Εβραϊκού κράτους ανάμεσα σε Ισλαμικά. Αυτή η μετάβαση δυσχέρανε τις σχέσεις με τις Η.Π.Α, την χώρα που δημιούργησε το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Οι πρώτες ανησυχίες για την ανάπτυξη του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος προέκυψαν στα τέλη του 2002, όταν η Τεχεράνη επιβεβαίωσε τους ισχυρισμούς της Λαϊκής Οργάνωσης Μουτζαχεντίν του Ιράν (People's Mojahedin Organization of Iran - PMOI) ότι είχε κατασκευάσει μια εγκατάσταση εμπλουτισμού ουρανίου και ένα εργοστάσιο παραγωγής βαρέως ύδατος, το οποίο θεωρείται ιδανικό για την παραγωγή πλουτωνίου που δυνητικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή πυρηνικού όπλου. Η απόκτηση πυρηνικών όπλων θα την ισχυροποιούσε αποτελεσματικά, καθώς θα τερμάτιζε τις επιβουλές των υπερδυνάμεων εναντίον της και θα την καθιστούσε περιφερειακή δύναμη. Άλλωστε, ένα Ιράν με πυρηνικά όπλα θα προκαλούσε μια σειρά αλυσιδωτών αντιδράσεων σε περιφερειακό και όχι μόνο επίπεδο, καθότι ένας αριθμός χωρών της Μέσης Ανατολής θα επεδίωκε να αποκτήσει πυρηνικά όπλα ή άλλα όπλα μαζικής καταστροφής, προκειμένου να αντιμετωπίσει τη μείζονα ασύμμετρη ιρανική πυρηνική απειλή. Μια τέτοια εξέλιξη θα δημιουργούσε σημαντικό δίλημμα ασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς η περιοχή της Μέσης Ανατολής, πέρα από τα σημαντικά για την παγκόσμια ανάπτυξη κοιτάσματα υδρογονανθράκων που διαθέτει, χαρακτηρίζεται και ως η περισσότερο ασταθής περιοχή του πλανήτη. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι σ' αυτή την περίπτωση,

χώρες όπως η Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος και η Τουρκία θα επιδίωκαν να εξοπλισθούν με πυρηνικά όπλα, ενώ ένας άλλος αριθμός γειτονικών χωρών για οικονομικούς ή τεχνικούς λόγους θα κατέφευγε σε φθηνότερες και πιο εύκολες λύσεις, όπως τα χημικά και βιολογικά όπλα και, κυρίως, τα σύγχρονα αντιβαλλιστικά συστήματα, προκειμένου να αισθανθούν όσο το δυνατόν περισσότερο ασφαλείς στην πίεση που θα τους ασκούσε το ιρανικό πυρηνικό οπλοστάσιο. Πέραν της ανάδυσης αυτών των σημαντικών περιφερειακών ασύμμετρων απειλών, θα πρέπει να συνυπολογίσουμε ότι ελλοχεύει πάντα και η απειλή μιας ισραηλινο-ιρανικής σύγκρουσης με πιθανές αρνητικές επιπτώσεις σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς το εβραϊκό κράτος θεωρεί την απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Ιράν ως απειλή για την ύπαρξή του.

6.3. Τα Χημικά Όπλα στη Συριακή Κρίση

Οι ΗΠΑ, η Ρωσία και οι ευρωπαϊκές χώρες προμήθευσαν με μεγάλες ποσότητες όπλων τις καταπιεστικές κυβερνήσεις της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής πριν τις εξεγέρσεις του 2011, παρά τις ενδείξεις ότι υπήρχε ουσιαστικός κίνδυνος αυτά να χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας που εξετάζει τις μεταφορές όπλων στο Μπαχρέιν, την Αίγυπτο, τη Λιβύη, τη Συρία και την Υεμένη από το 2005. Σύμφωνα με αυτή την έκθεση, οι βασικοί προμηθευτές όπλων για τις πέντε χώρες είναι η Αυστρία, το Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Τσεχία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ρωσία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Η.Π.Α.⁴² Στο πρόσφατο παρελθόν και κατά τη διάρκεια του συριακού εμφυλίου, η συριακή

---

⁴² «Το εμπόριο όπλων στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική δείχνει την αποτυχία στον έλεγχο των εξαγωγών», Amnesty International, 19/10/2011

κυβέρνηση προέβη κατ' επανάληψη σε επίσημες δηλώσεις, σχετικά με το υφιστάμενο χημικό της οπλοστάσιο. Συγκεκριμένα, στις 23 Ιουλίου 2012, σε συνέντευξη τύπου, ο εκπρόσωπος του υπουργείου Εξωτερικών της Συρίας, Dr. Jihad Makdissi, είχε δηλώσει ότι «τα χημικά ή βιολογικά όπλα της Συρίας δεν θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια της κρίσης, παρά τις εξελίξεις στο εσωτερικό της χώρας». Πρόσθεσε δε ότι «τα αποθέματα αυτών των όπλων είναι ασφαλή και παρακολουθούνται άμεσα από τις συριακές ένοπλες δυνάμεις, αλλά θα χρησιμοποιηθούν μόνο σε περίπτωση εξωτερικής επίθεσης κατά της χώρας»⁴³. Το χημικό και βαλλιστικό οπλοστάσιο του Assad για τους αντικαθεστωτικούς συνιστά «κόκκινη γραμμή», που αν παραβιασθεί, πιθανόν να προκαλέσει εξωτερική στρατιωτική επέμβαση. Από την πλευρά τους, οι Η.Π.Α. ανησυχούν ιδιαίτερα για το ενδεχόμενο της ευρείας χρήσης συριακών χημικών όπλων. Πρώτον, διότι είναι πιθανόν να στοχοποιηθούν χώρες, όπως το Ισραήλ και η Τουρκία, που συνιστούν στρατηγικούς εταίρους και μοχλούς εξυπηρέτησης των συμφερόντων των Η.Π.Α. στην περιοχή. Δεύτερον, μια ευρεία χρήση συριακών χημικών όπλων θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για τη διεξαγωγή μιας Νατοϊκής επέμβασης κατά του καθεστώτος Άσαντ, ενδεχόμενο που μέχρι σήμερα οι Η.Π.Α. απέφευγαν. Τρίτον, στη διάρκεια της συριακής κρίσης, είναι πιθανή η απόκτηση ενός μέρους των χημικών όπλων από τους αντικαθεστωτικούς. Σε μια τέτοια περίπτωση, τα χημικά όπλα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στη διάρκεια της κρίσης, αλλά και αργότερα, εντός και εκτός της Συρίας. Τέταρτον, υπάρχει το ενδεχόμενο ο Άσαντ να περάσει ένα μέρος αυτών των όπλων στη στρατιωτική πτέρυγα της Χεζμπολάχ, γεγονός που θα επιδεινώσει ιδιαίτερα την περιφερειακή κατάσταση ασφάλειας. Παρόλα αυτά, χημικά όπλα, όπως το χλώριο, χρησιμοποιήθηκαν συστηματικά στη Συρία, σύμφωνα με προκαταρκτική έκθεση του Οργανισμού για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (ΟΑΧΑ) που διεξάγει έρευνα μετά τους ισχυρισμούς για

---

⁴³ «Syria Threatens Chemical Attack on Foreign Force», Neil Mac Farquhar, Eric Schmitt, The New York Times, 23/07/2012

επιθέσεις στις οποίες χρησιμοποιήθηκαν χημικά όπλα. Οι αποδείξεις που έχουν συγκεντρωθεί από την ομάδα επιθεωρητών του ΟΑΧΑ, η οποία έγινε στόχος στα τέλη Μαΐου επίθεσης ανταρτών, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι «τοξικοί χημικοί παράγοντες που πιθανόν προκαλούν ερεθισμό στις αναπνευστικές οδούς, όπως το χλώριο, χρησιμοποιήθηκαν συστηματικά σε ορισμένο αριθμό επιθέσεων». Οι κατηγορίες «δεν μπορούν να απορριφθούν, ως αποσπασματικές, εσφαλμένες ή εκπορευόμενες αποκλειστικά από πολιτικά κίνητρα», σύμφωνα με την έκθεση. Ο ΟΑΧΑ ανακοίνωσε ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που συλλέχθηκαν θεμελιώνουν την άποψη, σύμφωνα με την οποία τοξικές χημικές ουσίες πιθανόν ερεθιστικές για το αναπνευστικό σύστημα χρησιμοποιήθηκαν στη Συρία⁴⁴.

6.4.Ενέργεια

Κατά τα τελευταία χρόνια, η ενεργειακή ασφάλεια έχει μετατραπεί σε ένα φλέγον ζήτημα στο χώρο της διεθνούς ασφάλειας. Αυτό οφείλεται σε διαφόρους λόγους, όπως η αυξανόμενη εξάρτηση της Ευρώπης από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, οι αυξημένες ενεργειακές ανάγκες ταχέως αναπτυσσόμενων κρατών, όπως η Κίνα και η Ινδία, η εξάντληση των ορυκτών καυσίμων, η ένταση των προβλημάτων που δημιουργεί η κλιματική αλλαγή και το αυξανόμενο ενδιαφέρον πολλών χωρών για τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας. Πρόσθετοι παράγοντες που επηρεάζουν τη διεθνή ασφάλεια, σε σχέση με την ενέργεια, είναι οι ένοπλες απειλές κατά του ενεργειακού εφοδιασμού, μέσω τρομοκρατικών επιθέσεων ή πειρατείας, καθώς και η πολιτική αστάθεια σε πολλές χώρες παραγωγής ενέργειας καθώς και η προσπάθεια μερικών από τις χώρες αυτές να χρησιμοποιήσουν τον ενεργειακό εφοδιασμό ως

---

⁴⁴ "Συρία: Συστηματική χρήση χημικών όπλων σύμφωνα με έκθεση», Η Καθημερινή, 18/06/2014

πολιτικό όπλο. Όλες αυτές οι εξελίξεις συμπεραίνουν ότι η εξασφάλιση της παροχής ενέργειας μπορεί να μην είναι μια καθαρά στρατιωτική πρόκληση, αλλά έχει σαφώς μια διάσταση ασφάλειας. Αυτό εντείνεται από το γεγονός ότι οι περισσότερες χώρες παραγωγής ενέργειας βρίσκονται στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική και μαστίζονται από χρόνια αστάθεια. Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου παγκοσμίως. Με κέντρο τον Περσικό Κόλπο, όπου «συναντώνται» η Αραβική Χερσόνησος, το Ιράκ και το Ιράν, η περιοχή αυτή εκτείνεται από τον Καύκασο και την Κασπία στο Βορρά μέχρι το Ομάν στο Νότο. Το μεγαλύτερο μέρος των αποθεμάτων πετρελαίου της Μέσης Ανατολής βρίσκεται εντός και περίξ του Κόλπου, περιοχή η οποία κατά πλειονότητα κατοικείται από Σίτες αλλά ελέγχεται από Σουνίτες. Επιπλέον, η ανασφάλεια που υφίσταται σε κάποιες περιοχές από τις οποίες διέρχονται ή καταλήγουν αγωγοί, δημιουργεί ανησυχίες στις κυβερνήσεις των ενδιαφερόμενων χωρών. Τέτοια είναι, για παράδειγμα, η κατάσταση στα εδάφη της Τουρκίας, εξαιτίας της δράσης των Κούρδων ανταρτών, γεγονός που δημιουργεί ανησυχία στην Άγκυρα και στη Βαγδάτη και φυσικά στην Ουάσινγκτον και στις Βρυξέλλες⁴⁵. Ανάλογες είναι οι ανησυχίες και στην περιοχή της Βόρειας Αφρικής, και συγκεκριμένα στα νότια τμήματα της Αλγερίας και της Λιβύης, εξαιτίας της δράσης των ισλαμιστικών τρομοκρατικών ομάδων, κυρίως εκείνων που ανήκουν στην Αλ-Κάιντα του Ισλαμικού Μαγκρέμπ. Επομένως, τόσο η πολιτική κατάσταση στις περιοχές αυτές, όσο και το γεγονός ότι, κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, οι τιμές του αργού πετρελαίου υπερτριπλασιάστηκαν, έφεραν το θέμα της ενεργειακής ασφάλειας στην πρώτη γραμμή.

Επιπλέον, η Μεσόγειος και η Ευρώπη εξαρτώνται άμεσα από την ενεργειακή ασφάλεια καθώς σήμερα, στη μεσογειακή περιοχή υπάρχουν πέντε αγωγοί, οι οποίοι διασχίζουν υποθαλάσσια τη Μεσόγειο και μεταφέρουν φυσικό αέριο από την Αλγερία και τη Λιβύη προς

---

⁴⁵ «Η ενεργειακή ασφάλεια στη μεσογειακή περιοχή», Ι. Παρίσης, Άμυνα και Διπλωματία, 06/2013

την Ισπανία και την Ιταλία και μέσω αυτών σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Εκτός από τους ενεργειακούς πόρους που προέρχονται από τη Βόρεια και την Υποσαχάρια Αφρική, η μεσογειακή λεκάνη αποτελεί την περιοχή διακίνησης ενεργειακών πρώτων υλών από τη Μέση Ανατολή και την περιοχή της Κασπίας, προς τη Δυτική Ευρώπη και την Αμερική. Στις ακτές της Ανατολικής Μεσογείου καταλήγουν αρκετοί και σημαντικοί αγωγοί, όπου στη συνέχεια γίνεται μεταφορά της ενέργειας με πλοία.

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι η ενεργειακή ασφάλεια έχει επίσης και την έννοια της φυσικής ασφάλειας, της εξασφάλισης δηλαδή των υποδομών, των εγκαταστάσεων, των αγωγών και της μεταφοράς της ενέργειας από επιθέσεις και δολιοφθορές, με τη χρήση ακόμη και στρατιωτικής ισχύος. Ανεξάρτητα από τις προσπάθειες κάθε χώρας σε εθνικό επίπεδο, φαίνεται ότι το θέμα απασχολεί ιδιαίτερα και το NATO, το οποίο έχει ήδη αναπτύξει στρατηγικές για την ενεργειακή ασφάλεια⁴⁶. Η στρατιωτικοποίηση της ενεργειακής ασφάλειας στο μέλλον είναι πιθανό να συμπεριλάβει⁴⁷ τη χρησιμοποίηση, από τα κράτη, του ελέγχου τους στους ενεργειακούς πόρους, ως όπλου πολιτικής πίεσης και επιρροής, τις απειλές που προέρχονται από την τρομοκρατία και την πειρατεία κατά της παραγωγής και μεταφοράς της ενέργειας, καθώς επίσης και την εσωτερική αστάθεια, δηλαδή τις εξεγέρσεις και συγκρούσεις στο εσωτερικό των κρατών που παράγουν και εξάγουν την ενέργεια.

---

⁴⁶ «NATO's role in energy security», http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49208.htm

⁴⁷ «Global Trends 2025: A Transformed World», US National Intelligence Council, 11/2008

6.5. Τα Ζητήματα Ασφάλειας της Αραβικής Άνοιξης ως Προκλήσεις για την Ε.Ε.

Οι ανακατατάξεις που λαμβάνουν χώρα τη στιγμή αυτή στον αραβικό κόσμο θα οδηγήσουν σε ένα ανανεωμένο γεωπολιτικό σκηνικό, μέσα στο οποίο η Ευρώπη καλείται να διαδραματίσει τον ρόλο που της αρμόζει. Σε αυτή την ιστορική συγκυρία, η Ε.Ε. οφείλει να ανταποκριθεί στο κάλεσμα των εταίρων της και να εγκαθιδρύσει σχέσεις εμπιστοσύνης υποστηρίζοντάς τους και βοηθώντας τους στην εξασφάλιση της σταθερότητας και της ασφάλειας στην περιοχή.

Η αρχική αντίδραση της Ε.Ε. απέναντι στις εξεγέρσεις των λαών της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής ήταν να προσφέρει βοήθεια στους μεσογειακούς εταίρους της, έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν συγκεκριμένες προκλήσεις, όπως η έννοια της «βαθιάς δημοκρατίας»⁴⁸. Τον κύριο άξονα της επίσημης αντίδρασης της Ε.Ε. στα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, αποτέλεσε η ανακοίνωση της Επιτροπής τον Μάιο του 2011 αναφορικά με την αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτνίασης. Η αναθεώρηση αυτή έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στον πολιτικό διάλογο με την κοινωνία των πολιτών, ενώ ταυτόχρονα

---

⁴⁸ Η έννοια της «βαθιάς δημοκρατίας» πρέπει να στηρίζεται: 1) σε ελεύθερες και τακτικές εκλογές, 2) στη ελευθερία της συνάθροισης, της έκφρασης και της συγκέντρωσης, στην ελευθερία του τύπου και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, 3) στη διοίκηση ενός κράτους δίκαιου από μια ανεξάρτητη δικαστική εξουσία και στο δικαίωμα σε μια δίκαιη δίκη, 4) στη διαμάχη εναντίον της διαφθοράς και 5) στη μεταρρύθμιση του τομέα της δημόσιας τάξης και ασφάλειας και στην εγκαθίδρυση δημοκρατικού έλεγχου των στρατιωτικών δυνάμεων και των δυνάμεων καταστολής. «Η Ευρώπη και η «αραβική άνοιξη»: ένα χρόνο μετά», Μαρία Γιαννιού, Σεπτέμβριος 2012, http://www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1523:---l-r---&catid=168:2011-04-20-15-03-44&Itemid=291

έδωσε οικονομικά εγγύα στις αραβικές χώρες, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η μετάβαση τους προς τη δημοκρατία.

Προκειμένου να υπάρξει μια δημοκρατική, σταθερή, ειρηνική και ευημερούσα νότια Μεσόγειος, η συνεργασία μεταξύ Ε.Ε. και των χωρών της νότιας Μεσογείου θα πρέπει να στηρίζεται στην προσήλωσή τους σε κοινές αξίες. Κατά συνέπεια, η Ε.Ε. προθυμοποιείται να υποστηρίξει μεταρρυθμίσεις στη Νοτιά Μεσόγειο, που θα δίνουν έμφαση στην «εταιρική σχέση για τη δημοκρατία και την κοινή ευημερία»⁴⁹.

Η άμεση απάντηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις χώρες αυτές που βρίσκονται υπό μεταβαλλόμενο καθεστώς ήταν η ανθρωπιστική βοήθεια (30 εκατ. Ευρώ), η διευκόλυνση της προξενικής συνεργασίας και της εκκένωσης, οι κοινές επιχειρήσεις της Frontex καθώς και η υποστήριξη για τη δημοκρατική μετάβαση. Με την ανθρωπιστική βοήθεια που παρέχει η Ε.Ε. στη Λιβύη, την Τυνησία και την Αίγυπτο βοηθάει στην αντιμετώπιση της ιατρικής και επισιτιστικής ανάγκης και τη στέγαση. Στο σημείο αυτό, πρέπει να τονιστεί ότι η ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή είναι ζωτικής σημασίας⁵⁰. Η Ε.Ε. απαιτείται να συνεργαστεί στενά με τους εταίρους στην παροχή βοήθειας, έτσι ώστε να ενισχυθεί η πολιτική και κοινωνική συνοχή στην περιοχή. Επιπρόσθετα, η Ε.Ε. προτίθεται να στηρίξει σχέδια που

---

⁴⁹ Μια «εταιρική σχέση για τη δημοκρατία και την κοινή ευημερία» πρέπει να βασίζεται στα εξής στοιχεία: 1) στο δημοκρατικό μετασχηματισμό και την οικοδόμηση θεσμών, με ιδιαίτερη έμφαση στις θεμελιώδεις ελευθερίες, συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, τη μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος και την καταπολέμηση της διαφθοράς, 2) σε ισχυρότερη εταιρική σχέση με τον άνθρωπο, με ιδιαίτερη έμφαση στη στήριξη της κοινωνίας των πολιτών 3) στη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, ιδίως στη στήριξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), την επαγγελματική και εκπαιδευτική κατάρτιση, τη βελτίωση της υγείας, τα συστήματα εκπαίδευσης και την ανάπτυξη των φτωχότερων περιοχών,
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf

⁵⁰ «A new response to a changing neighbourhood», COM (2011) 303 final, Brussels, 25/05/2011
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf

αφορούν την προώθηση της ελευθέρωσης του εμπορίου μεταξύ των χωρών της περιοχής και τις υποδομές που απαιτούνται για την αύξηση του περιφερειακού εμπορίου.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η παρουσίαση και η εξέταση των εξεγέρσεων που έλαβαν χώρα στα κράτη της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, που έγιναν ευρύτερα γνωστές με τον όρο Αραβική Άνοιξη, με σκοπό την εκθρόνιση των αυταρχικών καθεστώτων, τα οποία ευθύνονται για το μακροχρόνιο έλλειμμα της δημοκρατίας και γενικότερα τη σημαντική υποβάθμιση της καθημερινότητας των Αράβων πολιτών, καθώς και των ζητημάτων ασφάλειας που ανέκυψαν λόγω αυτών των εξεγέρσεων στην περιοχή.

Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, οι διεθνείς οργανισμοί είχαν την προσοχή τους στραμμένη στην αντιπαράθεση των υπερδυνάμεων της Ρωσίας και των Η.Π.Α. Ωστόσο, δεδομένου του σημερινού προφίλ της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, το ενδιαφέρον των διεθνών δρώντων έχει στραφεί προς την περιοχή αυτή η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο γεωπολιτικό ενδιαφέρον, κυρίως λόγω των ενεργειακών της αποθεμάτων, της κυκλοφορίας όπλων μαζικής καταστροφής, της ανόδου στην περιοχή πιο εξτρεμιστικών-ισλαμιστικών φονταμενταλιστικών κινημάτων, καθώς επίσης και του ζητήματος της ασφάλειας.

Ειδικότερα, στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στην Αίγυπτο και τη Συρία, δύο χώρες που αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα κοινωνιών που τα τελευταία έτη έχουν αρχίσει την αποδέσμευσή τους από τα παλαιά καθεστάτα μέσω βίαιων συγκρούσεων. Συγκεκριμένα, η Συρία βρίσκεται σε έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο, ενώ η χώρα απειλείται με διάλυση ακόμα και μετά από μια πτώση του Άσαντ, καθώς είναι αρκετά πιθανό να υπάρξει εκ νέου διαμάχη μεταξύ των αντιπάλων του τωρινού καθεστώτος λόγω των έντονων εθνοτικών και θρησκευτικών διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στον πληθυσμό.

Οι αλλαγές στα υπάρχοντα καθεστώτα και οι διαμαρτυρίες του αραβικού κόσμου, άλλοτε με ειρηνικό τρόπο άλλοτε με τη μορφή ένοπλων συμπλοκών συνεπάγεται πολλές μεταβολές στη διεθνή γεωπολιτική σκηνή. Η Μέση Ανατολή αφενός μεν παρουσιάζει έντονο γεωπολιτικό ενδιαφέρον λόγω των πλούσιων ενεργειακών πηγών της, αφετέρου αποτελεί μια περιοχή συχνών πολεμικών συγκρούσεων. Άλλωστε, αποτελεί σήμερα την πιο στρατιωτικοποιημένη περιοχή παγκοσμίως. Λόγω λοιπόν της αστάθειας στην περιοχή ανακύπτουν ζητήματα ασφάλειας όπως, η μετανάστευση, τα οποία έχουν λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις και είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά. Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που απειλεί τη σταθερότητα και την ασφάλεια τόσο στη συγκεκριμένη περιοχή όσο και διεθνώς είναι το ζήτημα της ενέργειας. Η περιοχή αυτή αποτελεί τον μεγαλύτερο ενεργειακό τροφοδότη διεθνώς, και άρα η αστάθεια στην περιοχή επηρεάζει τις παγκόσμιες οικονομίες. Βεβαίως, ένα ακόμα σημαντικό ζήτημα ασφαλείας αφορά τη διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής στην περιοχή. Το ζήτημα αυτό θεωρείται σήμερα μία από τις σημαντικότερες απειλές για τη διεθνή ασφάλεια και ειρήνη. Άλλο ένα σημαντικό ζήτημα ασφαλείας που προκύπτει είναι η διαχείριση των χημικών όπλων της Συρίας. Το συγκεκριμένο ζήτημα δεν αφορά μόνο τη χρήση τους εναντίον του συριακού λαού. Αφορά και τη (μη) διάδοση των συγκεκριμένων όπλων σε οργανώσεις όπως η Χεζμπολάχ ή άλλου τύπου φανατικές θρησκευτικές ομάδες οι οποίες μπορεί να προχωρήσουν σε ανεξέλεγκτη ή μη ορθολογική χρήση τους. Σημαντική, επίσης, για την κατανόηση της σημασίας της αστάθειας στην περιοχή, είναι και η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της Αραβικής Άνοιξης.

Εν κατακλείδι, τα προαναφερθέντα ζητήματα ασφαλείας, που είναι ίσως τα σημαντικότερα που προκύπτουν αυτή τη στιγμή λόγω της αστάθειας στην Μέση Ανατολή, βλέπουμε ότι μπορούν να επεκταθούν εύκολα και στην υπόλοιπη περιοχή της Μεσογείου. Αυτό κατ' επέκταση τα ανάγει σε ζητήματα τόσο περιφερειακής όσο και διεθνούς ασφαλείας,

καθώς ένας γενικευμένος πόλεμος στη σημαντικότερη, ίσως, ενεργειακά περιοχή στον κόσμο, θα αποτελούσε και ένα ζήτημα με προεκτάσεις στην παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Albert Hourani, «Η ιστορία του Αραβικού Κόσμου», εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2009
- Edward W. Said, «Οριενταλισμός», εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1996
- Α. Πλατιάς, «Το Νέο Διεθνές Σύστημα. Ρεαλιστική προσέγγιση των Διεθνών Σχέσεων», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995
- Μ.Μπόση, «Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999
- Τζ. Νάσερ, «Η φιλοσοφία της Επανάστασης», εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1987
- «Αραβική Άνοιξη – Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική», Βασίλης Γιαννακόπουλος, Geostrategy, Αθήνα 2012
- Ι. Παρίσης, «Η καθ' ημάς θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου», εκδόσεις Λιβάνη, 2013
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, «Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο», εκδόσεις Ποιότητα, 2000
- Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, «Το διεθνές σύστημα και η Αραβική Άνοιξη», Αραβική Άνοιξη-Μελέτες Διεθνών Σχέσεων
- Ι. Παρίσης, «Η ενεργειακή ασφάλεια στη μεσογειακή περιοχή», Άμυνα και Διπλωματία, 06/2013
- Ι. Παρίσης, «Η Αραβική Άνοιξη στις χώρες του Μαγρέμπ», Άμυνα και Διπλωματία, 06/2012
- Γιώργος Ξ. Πρωτόπαπας, «Οι Σαλαφιστές αλλάζουν την ισορροπία δυνάμεων στη Μέση Ανατολή», Άμυνα & Διπλωματία, Τεύχος 257, 01/2013

Γιώργος Πρωτόπαπας, «Το Ισραήλ και η Νέα Τάξη Πραγμάτων της Μέσης Ανατολής»,
Άμυνα & Διπλωματία, Τεύχος 257, 01/2013

Sheri Berman, «Τα στάδια της Αραβικής Άνοιξης, Μαθήματα δημοκρατικής μετάβασης από
Γαλλία, Ιταλία και Γερμανία», www.foreignaffairs.gr, 20/05/2013

«Αντίστροφη μέτρηση για στρατιωτική δράση εναντίον του Καντάφι», Ελευθεροτυπία,
19/03/2011

«Το εμπόριο όπλων στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική δείχνει την αποτυχία στον
έλεγχο των εξαγωγών», Amnesty International, 19/10/2011

Βασίλης Γιαννακόπουλος, «Κατάσταση ασφάλειας στον αραβικό κόσμο», 30/12/2012,
<http://strategyreports.wordpress.com>

«Αίγυπτος: «Μπρα-ντε-φερ» μεταξύ προέδρου και στρατιωτικών», «Αίγυπτος: Αναστέλλεται
η εφαρμογή του διατάγματος Μόρσι», Το Βήμα, 10/07/2012

Βασίλης Γιαννακόπουλος, «Αίγυπτος: Ο στρατός, οι ισλαμιστές και η Αραβική Άνοιξη»,
Ελευθεροτυπία, 24/08/2012

Μαρία Γιαννιού, «Η Ευρώπη και η «αραβική άνοιξη»: ένα χρόνο μετά», 09/2012,
[http://www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1523:----l-r---
&catid=168:2011-04-20-15-03-44&Itemid=291](http://www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1523:----l-r---&catid=168:2011-04-20-15-03-44&Itemid=291)

«Μεσόγειος: Το πιο θανατηφόρο θαλάσσιο πέρασμα για πρόσφυγες και μετανάστες το
2011», Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 31/01/2012

«Παρών δηλώνει ο στρατός στην Αίγυπτο πριν τις διαδηλώσεις κατά Μόρσι», ΔΟΛ μέσω
in.gr, 23/06/2013

«Αίγυπτος: Τελεσίγραφο του κινήματος Τάμαροντ προς τον πρόεδρο Μόρσι», Αυγή,
01/07/2013

«Φυλλορροεί η αιγυπτιακή κυβέρνηση», Ελευθεροτυπία, 02/07/2013

«Απορρίπτει ο Μόρσι το χακί τελεσίγραφο και θα επιδιώξει συμφιλίωση», ΔΟΛ μέσω in.gr,
02/07/2013

«Συρία: Συστηματική χρήση χημικών όπλων σύμφωνα με έκθεση», Η Καθημερινή,
18/06/2014

Ξενόγλωσση

Korotayev A., Zinkina J., «Egyptian Revolution: A Demographic Structural Analysis»,
Entelequia, Revista Interdisciplinar 13 (2011)

Ephraim Kam, «The Election of Abd al-Fatah el-Sisi as President of Egypt», INSS Insight
No. 557, 03/06/2014

Behr, T., «The European Union's Mediterranean Policies after the Arab Spring: Can the
Leopard change its spots? », OJS, Vol 4, No 2 (2012),
<http://ojs.uvu.nl/alf/article/view/268/454>

Janning, J. and A. Frontini, «The Arab Spring one year later: voices from North Africa,
Middle East and Europe», European Policy Centre, 07/2012,
http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=2&pub_id=2825

Koch, Ch., «The Arab Spring is a real opportunity for Europe», 09/2012,
http://www.europeworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/articleview/ArticleID/21837/language/en-US/Default.aspx

«Global Trends 2025: A Transformed World», US National Intelligence Council, 11/2008

«Libyan Writer Detained Following Protest Call», Amnesty International, 08/02/2011

Neil Mac Farquhar, Eric Schmitt, «Syria Threatens Chemical Attack on Foreign Force», The
New York Times, 23/07/2012

«Adly Mansour, Chief Justice of Egypt's Supreme Constitutional Court, Named Interim President», Huffington Post, 03/07/2013

«NATO's role in energy security», http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49208.htm

«A new response to a changing neighbourhood», COM (2011) 303 final, Brussels, 25/05/2011, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Πανεπιστήμιο Πειραιώς